

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 20. ČERVNA 1934

Za Kč 2.—

Jak jsme uznali sovětské Rusko RUDOLF PROCHÁZKA

Pereat mundus

KAREL ČAPEK

Roosevelt a farmáři

J. KOLÁŘÍK

Je pokladna Melantricha světový názor?

F. PEROUTKA

Rozprava o sovětské literatuře

Nadrealisté a spol.

JIRÍ ČERNÝ

Neočekávané osudové společenství — Parlament se nenapravuje — Pravice vede v mládeži
Vítězství rozumu — Věda na mizině — Průmysl a státní zaměstnanci — Náhlá aktivita
VDP — Z přírodopisu státního zaměstnance — Baťa jako příklad — To se dalo čekat

Anglo-československá a pražská úvěrní banka — Česká banka Union — Česká průmyslová banka — Česká eskomptní banka a úvěrní ústav — Živno-
stenská banka — Všeobecná družstevní banka

PENĚŽNÍ POUKAZY ve SSSR vyřídí rychle a levně **TORG SIN**

Má přes 1150 odboček a prodejen ve všech městech i venkovských střediscích SSSR.

PRODÁVÁ: Potraviny, oděvy, obuv, manufakturu, domácí předměty, přístroje, radioaparáty, kola, lahůdky, kosmetické pomůcky a j. všeho druhu za **NEJLEVNĚJŠÍ CENY**. — Zasílá balíky i na venek podle příkazu.

Peněžní poukazy **PŘIJÍMAJÍ SE ZÁRUKOU** tyto peněžní ústavy a jejich filiálky:
Česká banka Union — Česká průmyslová banka — Česká eskomptní banka a úvěrní ústav — Živno-

Kdo je Karel Kraus?

Vídeňský básník, autor „Posledních dnů lidstva“, publicista z nejstatečnějších v současné době, dlouholetý vydavatel kritického časopisu „DIE FACKEL“, proslulého svou průbojností, neohrožený bojovník za čistotu veřejného života a za práva utlačovaných jednotlivců i národů, veliký přítel našeho národa a spolupracovník našich politiků v boji proti habsburské dynastii.

Celý německý náklad Krausova díla má v generální komisi

Dostanete u všech knihkupců

MELANTRICH

Stará firma
moderní výrobek

**RAZÍTKA
NÁLEPKY**

JOSEF KUBIAS

PRAHA II, SPÁLENÁ 40 - TEL. 251-15, 315-71

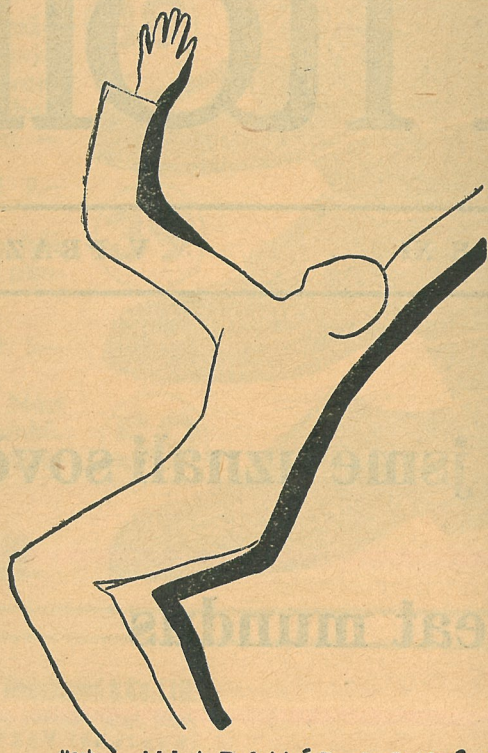
3. DÍL HISTORICKÉ MONOGRAFIE FERDINANDA PEROUTKY **BUDOVÁNÍ STÁTU**

začíná v 43.—44. sešitě, který právě vychází s úvodní kapitolou:

VZNIK ČESKOSLOVENSKÉ CÍRKVE

Dvojčíslo za Kč 7.20

U KNIHKUPCŮ • **FR. BORO VÝ**

Moich **VLADIMÍR DRNÁK**

HLAVOU PROTI ZDI

ROMÁN POCTĚNÝ I. MÁJOVOU LITERÁRNÍ SOUTĚŽÍ

340 STRAN. BROŽ. KĚ 29.—, VÁZ. KĚ 39.—

U KNIHKUPCŮ

FR. BORO VÝ — PRAHA

OBSAH 24. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: RUDOLF PROCHÁZKA: Jedná Francie správně? — J. KOLÁŘÍK: Jak začínal Roosevelt. — JIRÍ ČERNÝ: Nadrealisté a spol. — Dočkáme se reformy veřejné správy? — Britové se necítí poraženi. — ZDENĚK SMETÁČEK: Anglie před rozhodnutím. — Co vede Rusko k demokratické Evropě? — Zmocňovací zákon. — Konec cizopasnictví na vraždách? — Spina a Henlein. — Separatismus, tentokrát český. — Ze studentského státečku.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO VÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Tel. číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK KĚ 100.—, NA PŮL ROKU KĚ 50.—,

NA ČTVRT ROKU KĚ 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA KĚ 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 30/1 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Jak jsme uznali sovětské Rusko

Náš poměr k Rusku je vskutku tragedií. Češi a Slováci hleděli na ně v době svého „babylonského zajetí“ jako na pravou vlast. Nelze popřít ohromnou psychologickou hodnotu té víry v Rusko a té schopnosti přenášet se svým osudem v jeho osud, rozšiřovat svůj život jeho životem. Byla to ovšem velká iluze. Skutečně Rusko nebylo nikterak podobné tomu, které jsme si ve své představě upravili nejen „k obrazu a podobnosti“, ale také k vlastní potřebě. Co na tom, pokud tato představa plnila svou funkci a pokud Rusko, jako „věc o sobě“, nám ji nerušilo. Ale přišla velká zkušenost války a revoluce, a Rusko v ní neobstálo, na š e Rusko v ní neobstálo. Bylo třeba buď korigovat naši představu o Rusku — nebo Rusko samo. Dr. Kramář, jako obrácený Gallilei, volá: „A přece stojí, přece je tu ještě velké slovanské Rusko — nebo aspoň bude. Toto, jež vidíte, je pouhé mámení smyslu!“ Ale obyčejní smrtelníci nejsou již schopni takového vytržení, a shledávají, že Rusko není slovanskou a demokratickou velmocí, nýbrž nadnárodní uníí socialistických republik a proletářskou diktaturou. Co z toho následuje?

Obnovený samostatný stát československý byl od počátku postaven před tuto kritickou otázku. Tím spíše, že se přímo při svém zrodu s revoluční mocí ruskou srazil. Zažili jsme s Ruskem od Gorlice až po Vladivostok v celém rozsahu a obsahu tohoto historicko-geografického spacia nesmírného zklamání. Jak se vyrovnat s touto skutečností, se skutečností našeho jiného Ruska, než jaké jsme si představovali? Máme a můžeme pracovat i s tímto? Odpověď nemusila být a priori negativní. Ale my jsme se, jak se zdá, nemohli rozloučit se svými romantickými představami o slovanském a demokratickém Rusku, s naším vyzněným, postulovaným Ruskem, které nikdy neexistovalo, a nevěděli jsme si rady s brutální skutečností. Vš i c h n i. V tom nebylo rozdílu mezi námi a drem Kramářem. Národ nenásledoval jej do oblak, ale na pevné půdě se také pohybovat nedovedl. Naše vlády neměly nikdy chuti do ruského problému se pouštět, a také ministr zahraničních věcí, přes svoje lepší vědomí, ustupoval obecné náladě. Nemůžeme se zbavit dojmu, že dr. Beneš nešel tu za svou myšlenkou a za svými návrhy tak pevně a záměrně, jako jinde. Chápal sice význam Ruska i jako revolučního státu pro Evropu vůbec a pro nás zvláště, věděl, že převrat je úplný a definitivní, kdežto oddálení od mocenské politiky evropské a celý maximalismus cílů a radikalismu metod jen dočasný, ale necítil se patrně povolán k průkopnické roli na této straně, nepovažoval nás za dost silné, aby chom nové Rusko uváděli do Evropy. Tedy pravý opak dra Kramáře, který nás považoval za schopny herkulovského skutku „osvobození“ Rusi.

Tak se stalo, že sovětské Rusko bylo ponecháno Německu. V Janově se museli sejít oba evropské vydědenci. My jsme nedovedli a patrně také nechťeli vedle Němců, a tedy jakoby s nimi, v Rusku pracovat. Teprve v roce 1924, když západ se s ním vy-

rovnával a uznávaly postupně de jure Italie, Anglie, Francie c h y s t a l o s e i Československo. Ale než se k tomu dostalo, přišel Zinověvův dopis, změna vlády v Anglii, změna větru v Evropě — a zase nic. Propásli jsme příležitost a nechali minout vůbec celou dobu, kdy „uznávání Ruska“ mělo ještě nějaký smysl a kdy se s ním daly dělat obchody ve velkém slohu. Zas uplynulo deset let. Stačilo nám, že obchodní styky se rozvíjejí i tak, s pouhými agenturami v Praze a Moskvě, uspokojivě; byli jsme jeden čas bez konkurence a myslili jsme si, že to tak potrvá věčně. Teprve, když konjunktura i světové hospodářství se rozpadly, dostavily se obtíže, které přivedly úpravu styků znovu na pořad.

Anomalie uznání mezi tím i diplomaticky stala se příliš zjevnou. Přes to nebyli bychom se patrně k „normalisaci“ ještě dostali, nebýtí nové příležitosti mezinárodní. Rusko je pro nás patrně přívěskem evropského vývoje a sleduje celou jeho křivolakou dráhu. Pan Titulescu mohl ve jménu jednotné zahraniční politiky Malé dohody zdržovat novou úpravu řadu měsíců, pan Barthou ji zase náhle ku podivu urychlil. Dr. Kramář se věru nemusí rozčilovat, že jsme zradili Slovanstvo. Především neudělali jsme to my, nýbrž vedoucí spojenec bloku, F r a n c i e, a za druhé nikdo necítí, že by to bylo proti Slovanstvu, nýbrž přátelé i nepřátelé se domnívají, že tu jde o spojení se Slovan y. Angličané na př. krutě zazlívají, že Francie vyvolává proti německému čertu i panslávského Belzebuba. Na západě si nemohou odvyknout považovat zemi, obydlenu Rusy, za ruskou, a ruský národ za slovanský. Jen druhotný význam připadá okolnosti, vyznávají-li víru orthodoxní či marxistickou. A že „Stalinova vláda nad Ruskem“ obstarává výtečně národní a mocenské zájmy země, nepovažují tam, na základě vlastních zkušeností, vůbec za sporné. Jiná je otázka, zda spojení s Ruskem může opravdu splnit všechny ty naděje, které se k němu upínají. Na každý způsob však jde tu o Rusko, o bezpečnost jeho hranic a nezávislost jeho lidu, která má být chráněna současně, a výměnou za ochranu bezpečnosti a nezávislosti francouzské a naší vlastní. A jak máme pomáhat Rusku jinak než s jeho vládou? Prapodivnou představu o národních zájmech projevíli ti Rusové, jichž názory tlumočili nedávno v „Národních listech“: ve válce obrátili by zbraně proti sovětské vládě a spojili se s nepřitelem — německým fašismem, jehož budoucnost leží dnes, jak známo, na souši, a to právě na černé ruské zemi.

Díky té okolnosti, že západ a zejména Francie vyhledává dnes pomoci proti novému rozmachu německé síly, dostali jsme se tedy konečně k normalisaci styků s těmi, kteří podle našeho starého, pokaženého snu měli být přáteli a ochránci od počátku. Šestnáct let naší státní existence, sedmnáct ruské, sovětské! O uznání de jure se ani dnes ještě nemluví — nebo už n e. Nepostrádalo by to příděchu komiky, kdybychom chtěli teprve dnes vystavovat nějakou právní legitimaci státu, s nímž velmocí již dávno jed-

nají rovnoprávně a o nějž se právě Francie přímo uchází. Jde tu celkem o samozřejmost, která se docela správně dělá s gestem co nejskromnějším. Nejde tu dosud a stále o nic zásadního. A ni o morální satisfakci revolučnímu režimu — tedy zase buď ohled na dra Kramáře a okolí nebo spíše výraz podvědomého smýšlení a cítění mnohem širších kruhů politických — na každý způsob nic, co by „Slovany“ mohlo urážet — ani o nový základ naší politiky. Plníme zde jen předpoklad a podmínku naší politiky spojenecké a evropské. Navazujeme normální styky se sovětským Ruskem, poněvadž se tvoří blok všech států, potřebujících a hájících mír, poněvadž se navazuje obecně se Sovětským svazem jako jedním z nich. Politika Litvínovova je od příchodu Hitlerova vyloženě konservativní: stabilizační, konsolidační, sešla se tudíž přirozeně s naší, která je takovou už patnáct let. To je vše.

Rudolf Procházka.

poznámky

Neočekávané osudové společenství

Mají své osudy nejen knihy, nýbrž i myšlenky. Osudu zcela neočekávaného se dočkalo hitlerovské pojetí národa, obyčejně označované slovem „Schicksalsgemeinschaft“. Smysl, skrývající se za oním slovem je (podle Em. Rádlu) tento: Národ v německém smyslu je dán od přírody: má společné vrozené vlastnosti, společného praotce, společný jazyk, slovem je dán od pradávna tak, jako je dán druh zvířat nebo rostlin. Duchovní vlastnictví národa, které vytvořili lidé a za něž jsou jmenovití lidé odpovědní, tedy na příklad politické zřízení, hranice, vůbec organizaci, pokládají Němci jen za vedlejší vlastnost a někdy jen za nepřirozený nános na přírodní existenci národa.

To osudové společenství, které podle německého pojetí příslušníky národa poutá, je tedy něco tajemného, samou přírodou, samou biologickou podstatou života daného. Hitlerovští teoretikové se většinou domnívají, že tím osudovým putem je rasa, tedy jakýsi druh pokrevního příbuzenství. Neněmečtí vědci už mnohokrát dokázali, že přenášet tento pojem na obyvatelstvo kteréhokoli dnešního státu je čirá fikce. To však Němcům nikterak nebrání, aby si z něho nevytvořili ponětí čistě politické, jakousi politickou idé-force, která se v jejich zemi houževnatě udržuje a do značné míry určuje směr domácí i zahraniční politiky. Na tomto ponětí je vybudován imperialism Třetí říše, žádající spojení všech lidí germánské rasy v jednom státě. Osudové společenství rasové a pokrevní má tak nalézt zevní výraz také ve společenství politickém, státním. Je to tedy myšlenka, která přímo směřuje proti státní myšlence naší, proti našemu demokratickému republikánství, které nezná ani ras ani kmenů, nýbrž jen svobodné občany organizované podle zákonů, jež si ze svobodného rozhodnutí sami uloží.

V poslední době často slyšíme také československé Němce, jak se dovolávají „osudového společenství“, ale ku podivu v docela jiném smyslu než Němci říší. Nemluví o osudovém společenství všech Němců, nýbrž o osudovém společenství Čechů a Němců v této zemi. Tyto dny právě vzbudil pozornost projev Gustava Hackera, vůdce mladých německých agrárníků, který se velmi otevřeně hlásil k aktivismu, k součinnosti Němců s Čechy, k demokracii, ale odůvodňoval to hesly slovně velmi připomínajícími to, co jsme tolikrát slyšeli z hitlerovského Německa. Hacker na příklad prohlásil, že českoslovenští Němci trvale zúčtovali se svou rakouskou minulostí, že se vzdali všech tužeb po vtělení do německého státu, že považují Československou republiku za svou vlast, a to proto — teď pozor! —, že jsou osudem připoutáni k tomuto státu a k českému národu. Hle, známý hitlerovský pojem osudového společenství v docela jiném, ba opačném smyslu, než v jakém se ho užívá za německými hranicemi! Nebo se Hacker vyslovil pro demokracii. Ale zas — podobně jako hitlerovci — zavrhuje demokracii „formální, liberalistickou, rozleptávající národ“ a touží o demokracii „organické, konservativní“, opírající se o selské vrstvy. Jsou to výroky velmi pozoruhodné. Ukazují, jak velice jsou naši Němci pod vlivem hitlerovské ideologie, ale jak jí zároveň

přizpůsobují svým potřebám a zdejšími okolnostem a jak z toho nakonec prakticky vychází něco docela opačného, než co si představovali proroci Třetí říše. Naši Němci prostě vzali slovo „osud“ doopravdy. Zjistěte je daleko víc starého, nefalšovaného a osudového osudu v tom, že od počátku dějin žijí v této zemi Němci společně s Čechy a pod svrchovaností českých králů, než v přání, aby se jakási pomyslná rasa spojila bez ohledu na nynější státní hranice. V tomto případě je osud beze sporu na naší straně. To, co chce Hitler, osudem Němců nikdy nebylo a není, protože to doposud nikdy neexistovalo. Jestliže je to pro Němce opravdu takové železné fatum, aby se našli ve společných hranicích Třetí říše, jak nám Hitler vysvětlil, že toto fatum čeká od narození Krista až po naše dny na své uskutečnění? Opravdové fatum si obyčejně daleko víc pospíší, aby člověka nenechalo na sebe čekat.

I když tedy můžeme být celkem vděčni tomu osudu, k němuž se naši Němci hlásí, přece jenom nemůžeme zamlčet, že jakožto moderní lidé v osud nevěříme. Osud je latinsky fatum a od tohoto slova je odvozen fatalism. A my si nepřejeme, aby ať na naší, ať na německé straně byl v politice nějaký fatalism pěstován. Rádi uznáváme, že Hackerovo „osudové“ vyznání příslušnosti k tomuto státu je dokonale vyváжено zánícením pro „totální aktivism“, pro pilnou a neúnavnou spolupráci obou národů, pro vzájemnou loyálnost, zkrátka pro čínorodou vůli a rozumem vedenou práci, a že v něm tedy po stránce praktické je sotva stopa po nějakém fatalismu, ale byli bychom ještě spokojenější, kdyby tomu tak bylo i v ideologii. Nejsme přece jen do té míry pragmatisty, abychom chválili ideologii jenom proto, že náhodou dobře slouží našim politickým potřebám, když zároveň vidíme, že tatáž ideologie o několik kilometrů dále slouží potřebám docela opačným a když tedy nemáme zaručeno, že se jednou nezvrhne také u nás. Nemůžeme být pravdivá myšlenka, které se dá zároveň využít k účelům tak dokonale protikladným. Není myslitelné, aby byla jedna pravda v myšlence a dvě pravdy v politice, která se té myšlence dovolává. Buď jedno anebo druhé. Milerádi se vzdáme osudu, který je nám tentokrát tak mimořádně přízniv, jestliže za to dostaneme od československých Němců prohlášení, že s námi chtějí žít v tomto státě ne proto, že tomu tak od nepaměti bylo, nýbrž proto, že se k tomu ze svobodné vůle a na vlastní odpovědnost rozhodli. Pokud se dovolávají jenom osudu, nemůžeme se zbavit dojmu, že v jejich politice zůstalo kousek z toho, čemu se říká dělat z nouze ctnost. Tento dojem zmizí docela teprve tehdy, až nechají osud osudem a budou se dovolávat jen své vůle svépravných a odpovědných občanů. To bude čin, jímž teprve bude osud tohoto státu trvale zpečetěn.

Z. S.

Parlament se nenapravuje

Minulý týden se sešel po přestávce zase parlament. Měl dvojnásobně lákavou příležitost debatovat o vysoce politických a hospodářských aktualitách. Na prvním místě politického zájmu bylo samozřejmě uznání sovětského Ruska státy Malé dohody, a mohlo se čekat, že se o tom v parlamentě bude mluvit. Mluvit, třeba ještě ministr zahraničí neměl příležitost podat o věci výklad. Parlament však mlčel. Nebyť komunistů, nebylo by v zasedací síni slovo „rusko“ ani padlo. Druhou příležitost dala vláda parlamentu sama. Vyslala totiž do sněmovny ministra financí, aby podal výklad o stavu státního hospodářství. Poslanecká sněmovna se toho však nechopila, ačkoliv jistě nelze říci, že by projevy ministrů ve sněmovně byly už zevšedněly. Je přece známo, že naši ministři se parlamentu z dálky vyhýbají a vláda jako celek si vymýšlí nejrůznější záminky, proč není vhodné, aby její členové v plenu sněmovny nebo senátu mluvili. Tentokrát vláda čekala, že si sněmovna podebatuje, den, dva, tři, času bylo dost, ale nebyli řečníci.

Ve sněmovně debaty už nikoho nezajímají. Nejen proto, že se tam, jak známo, deklamuje a nedebatuje, ale hlavně proto, že většina poslanců už dávno ztratila zájem. Poslanci pohybují se v politickém životě jako zestárlí fotbaloví profesionálové po hřišti, na němž proti sobě mají slabého soupeře. Dělají politiku třicet let, všechno znají, všechno slyšeli, nikdo jim nic nového už nemůže povědět. Dělali to tak třicet let a nebudou se učit nějakým novinkám. Zvláště teď, kdy jsou už unaveni a uintervenováni. Všechnu krisi parlamentarismu dělají tito unavení a unudění lidé. Nic jiného.

Přece se však někdo ozval. Jeden koaliční poslanec měl minulý týden statečnost kritizovat celou vládní majoritu a zejména předsednictvo sněmovny. Vzpomněl si, s jakým nadše-

ním byla před rokem přijata změna jednacího řádu sněmovny. V ní ne nevýznamnou novinku tvořil paragraf o tak zvaném prvním čtení, které se má o zásadních osnovách zákonů ve sněmovně provádět. Při takovém prvním čtení má promluvit předseda vlády nebo resortní ministr, který svou osnovu zákona uvede a za každou vládní stranu má promluvit jeden význačný člen klubu. A to dříve, než začne o zákoně jednat povolaný výbor. Za celý rok ani jednou nebylo uvedeno toto nové ustanovení jednacího řádu v život. Příležitosti bylo ovšem dost a posledně byla právě při osnově o státním stavebním regresu. Jednací řád se v této věci doplňoval ovšem jen proto, aby se parlamentarismu vůbec získalo trochu veřejných sympatií. Všichni přívrženci parlamentní a všichni demokrati to vítali, aby nyní měli pocit, že byli oživeni. Skutečně, neplnění takových ustanovení a zřejmé prozrazování, že tehdy při reformě jednacího řádu nešlo o nic doopravdy, ale o šidítko veřejného mínění, parlamentarismu jenom poškozují.

Kdyby vši touto nenapravitelností škodili poslanci vládní koalice jen sobě, mohlo by nám to být jedno. Mohli bychom to dokonce vítat, protože by bylo víc naděje, že se jich přece jen vlastní strany nasytí, a budou hledat trochu mladších sil a více schopnějších lidí. Bohužel soustavně se tím diskredituje myšlenka parlamentarismu sama. A tu ovšem nelze mlčet a být tak spoluvinníkem. Trs.

Pravice vede v mládeži

Z toho, jaký má politická strana poměr k mládeži a jak si svůj politický dozor pěstuje, lze soudit na její čichové schopnosti. Bohužel se může bez přehánění říci, že pravicové strany nemají zapané obě díry do nosu a dobře proto vychály, že politickým ovzduším vane mocná vlna mládeže. I když se o tak zvaném generačním problému už tolik nemluví, vypočítali si mládí, že se blíží den, kdy budou muset být povoláni k spolupráci a spoluvládnutí prostě pro nedostatek těch starých. Mládež se také rozhodla méně o starých a mladých mluvit a více útočit na jejich posice. Kdo měl ovšem v politických stranách trochu nadání vidět do budoucnosti a dobře odhadovat přítomnost, musel vidět, že mládež se dá dnes snadno získat malými ústupky a lacinými hesly a že kdo bude mít v budoucnosti dobře organisovanou mládež, ten vyhraje.

Bohužel tímto dobrým čichem je nadána u nás jen pravice. Víme všichni velmi dobře, co všechno podniká nejpřavější pravice pana Stříbrného, aby získala mládež. Všechna její organizační činnost je založena na pivních pařourech a nejružnějších kverulantech a pak na dospívající mládeži. Zde ovšem je získávána mládež jen radikálními a libivými hesly, házenými do ulice, bez závaznosti pro praktický život ve straně. Stále tam sedí na funkcích stejní lidé, a to hlavně lidé starší. Jinak to však dělá národní demokracie. Ta je si, jak se zdá, plně vědoma, že může-li jí co zachránit před příští volební prohrou, jsou to jen členové mládeže. Proto jim dává funkce a nechává je veřejně vystupovat. Nebude už pomalu národně demokratické veřejné schůze, aby na ni nemluvil zástupce mládeže. Politickým mladíkům vyhrazují se dokonce i místa ve výkonném výboru a jsou jim svěřovány tak důležité funkce, jako je předsednictví tiskové komise. Ani agrární strana nezapomíná. Její poměr k mládeži je už dán tím, že trpí celé skupině kolem časopisu „Brázda“ mírné opozičníctví proti vlastní straně. Při tom se ovšem velmi účinně stará o to, jak si udržet mládež sobě věrnou, vymáhá jí výhody, stipendia, rozdává jí funkce, jmenuje jí náčelníky selských jízď a nevynechá jediné příležitosti, aby se mládež veřejně nepochlubila. V agrární straně se dokonce mluví velmi vážně o omlazení poslaneckého klubu a na Moravě se udržuje pověst, že Morava vyšle v příštích volbách do parlamentu jen dvacet procent dosavadních členů poslaneckého klubu. To ostatní se má prý doplnit lidmi mladšími a neopotřebovanými, i když to nebudou zrovna mladíci. Nejzrůsňavější akcí mezi mládeží zahájili ovšem lidovci. Monsignore Stašek složil do rukou mládeže všechny své převratné plány uvnitř strany, a patrně se mnoho nepřepočítal. Třebas nevítezi najednou, může se mu všechna péče do mládeže dnes investovaná velmi brzy vyplatit. Zatím lze úspěchy lidové strany mezi mládeží měřit na vysokých školách, kde klerikální mládež nebylo ještě v žádném studijním roce tolik jako letos — celkem po velmi krátké agitaci.

Docela jiné je to u stran socialistických. Této chvíle mají všechny tři socialistické strany ve svých organizačních mládeže krizi. Čeští i němečtí sociální demokraté a také čeští národní socialisté. Všude se to projevuje

už otevřeným odbojem proti vedení stran, někde s větším hlučím, jinde s hlučím menším. Pravda je, že v každé z těchto stran mají mládí lidé jiné pohnutky. Kdežto u národních socialistů se to zdá být jen osobním bojem mezi několika lidmi, toužícími v příštích volbách po poslaneckém mandátu, který zástupci mládeže organizační řád strany zaručuje, jsou u sociální demokracie pohnutky hlubší. Tam je, v české i německé sociální demokracii, otevřená nespokojenost s politikou, kterou vedení stran vůči mládeži nastoupilo. V obou těchto stranách se snad nejvážněji mluvilo o omlazení strany ve všech stranických institucích. Víme, jak to dopadlo. Do výkonných výborů a představenstev stran bylo přibráno několik mladších a neškodných, protože existenčně na straně závislých, tajemníků, kdežto mládež byla zcela opomenuta. Zejména mládež inteligentská, za kterou se v popřevratových dobách socialistické strany tolik honily.

Docela zvláštní kapitolou je mládež v německém táboře. Tam o ní této chvíle zápasí hlavně ministr Spina s panem Henleinem. Není pochyby, že jí získá spíše Henlein než Spina, nebo Czech, či dokonce Mayr-Harting, protože je to sám mladý člověk a psychologicky celou svou agitací ladil na straně mládí.

Mají asi pravdu ti, kdo tvrdí, že příští volby vyhraje ten, za kým půjde mládež. Socialistické strany se bohužel nedaly ještě přesvědčit o pravděpodobnosti této předpovědi. Ale i kdyby byla ta předpověď nesprávná, zůstává vina na socialistických stranách, že zameškaly už nejméně rok času, v němž se daly předstihnout pravicí. Bojme se, že to bude těžko dohánět. e. v.

Vítězství rozumu

Vláda odmítla, doufejme, že už s konečnou platností, návrh parlamentní úsporné komise, aby byly ze státní služby propuštěny vdané profesorky. Není známo, kdo na tento nápad přišel, konečně na tom ani nezáleží, nemá-li někdo právě potřebu osobně ostouzet. Jisto je, že to byl nápad veskrze pochybený a že byl učiněn ve jménu mladých, aby se trochu utišil jejich hlad po zaměstnání. Mladí, kteří volají po bezohledném pensionování přesloužilců a proti hromadění zaměstnání v jedné rodině a proti vysokým výdělkům, jistě si nepředstavovali, že by někdo chtěl jejich práni plnit tímto způsobem.

Po dlouhých a rozčilených debatách se uznalo, že by takové opatření vyneslo státní pokladně pakatel, který by ani zdaleka neodpovídal roztrpčení, jež by šlo s takovým opatřením ruku v ruce. Pak se ukázalo, že by šlo jen o pár zaměstnankyň a hlavně, že by to bylo vyslovené porušení všech zákonů i zvykových práv státních zaměstnanců. Profesorky, jejichž manželé mají plat nad 30.000 Kč ročně, měly být totiž poslány na bezplatnou, ale nucenou dovolenou, a na jejich místa měly být přijímány síly mladé, z řad nezaměstnaných kandidátů profesury. Na rozdíl mezi platem dražších sil starších a mezi platem laciných sil mladých, chtěl stát vydělat. Celá ta věc hodně připomínala hokynářství s lidskými osudy. S lidskými osudy dvojnásob, protože se zas ne mělo měřit individuálně, ale podle lineálu; bez ohledu na rodinné poměry postižených, bez zřetele, kolik lidí taková vdaná profesorka vlastně svým platem živi.

Ženy mají rozhodně právo být roztrpčeny tím, že se soustavně a v první řadě myslí jen na takové úspory, které mají postihnout ženy na právech, která si těžce po několika desetiletí vybojovaly. Dobře, že tentokrát vláda řekla docela nahlas, že by to byl nerozum. -ov-

Věda na mizině

Jeden pražský list otiskuje už několik měsíců anketu mezi vysokoškolskými profesory, jimž položil otázku, jak je kdo spokojen se svým povoláním. Odpovídají Češi, Slováci, Moravané i Němci, zástupci všech československých škol. Dalo by to moc práce najít mezi odpověďmi jednu, kde by se nemluvílo o dvou věcech, které jsou pro dnešní dobu příznačné. Především si profesori šmahem stěžují na bídnou úroveň vysokoškolské. Nemají prý dost obecného vzdělání, ani metodičnosti, prostě postrádají primitivní průpravu pro vysokoškolské a vědecké studium. Profesori z toho obviňují střední školu. Nepochybně znamená tato jednomyslnost v názoru universitních profesorů krach všech našich středoškolských reform a nemělo by se tedy přes tento úsudek přecházet bez povšimnutí.

Ještě zajímavější jsou však stížnosti na to, jak jsou mizerně vysoké školy dnes vybaveny. Úspory, které vláda na vysokém školství nařídila, zasahují hluboko do na-

šeho života, nejen života vědeckého. Vymstí se to patrně národu na celé jedné generaci, která vyjde z vysokých škol nedovzdělaná, neznalá své věci, jaké to může mít následky v technických disciplínách nebo v medicíně, je až hroznou domyslet. Všichni profesori si stěžují, že prostě nemohou vědecky pracovat, protože nemají ani přístrojů, ani pokusného materiálu, knih a všeho, čeho je k vědecké práci potřeba. Ale nemají ani tolik, aby mohli s posluchači experimentovat. Nelze ani věřit zprávě, že bakteriologický ústav jedné university má roční dotaci právě tak vysokou, kolik přidala vláda darem do pense sekčnímu šéfovi dru Vlasákovi. To ovšem znamená, že ústav s 20.000 Kč ročně vystačí sotva na uhlí, na osvětlení a na čištění. Na pokusný materiál mu nezbude vůbec nic. Prostě neexperimentuje, neprovádějí se názorné přednášky, protože nejsou na příklad v celém ústavě živá morčata. Když chce profesor několikrát do roka žákům ukázat nějaký pokus, musí si jej koupit a živit ze své vlastní kapsy. Na jednom experimentálním ústavě německé university se pak dokonce důvěrně vypráví, že profesori dostávají tajně peníze z Německa, protože jde o německou vědu a německá říše ji nechce nechat hynout.

Jak je vidět právě z daru, který dostal sekční šéf dr. Vlasák od vlády, mohlo by se vysokým školám leckde přidat a stát by pro ně mohl mnohde ušetřit. Kdyby ovšem nebylo vedoucím lhostejné, jaký je stav naší vědy a jak daleko zůstaneme za celým vzdělaným světem, který sice také trpí krizí, ale dovede šetřit rozumně a tam, kde tím neutrpí celá kulturní prestiž národa.

M. P.

Průmysl a státní zaměstnanci

Národně demokratický tisk straší své čtenáře strašákem rudozelené koalice a líčí věci tak, že dělníci a sedláci se dohodli a že uprostřed zůstanou státní zaměstnanci a zaměstnanci průmyslu a živnosti, kteří na svých zádech pocítí rudozelený režim. Národně demokratický tisk líčí věci tak, jako by průmysl trpěl v poslední době právě tak, jako státní zaměstnanci. Nutno tu zdůraznit, že byly-li sníženy platy státních zaměstnanců, byly sníženy za souhlasu národní demokracie; dnes ovšem národní demokracie, když jest v opozici, se poznovu ujímá státních zaměstnanců a žádá, aby srážky státním zaměstnancům byly zrušeny; jest dobře připomenouti, že svého času se psalo o memorandu dra Preisse, který žádal snížení platů státních zaměstnanců, a to snížení velmi značné. Jestliže národní demokracie nedovedla skutečně hájit zájmy státních zaměstnanců, projevovala za to velké pochopení pro to, aby od průmyslu nebyly žádány velké oběti. Jest těžko číslem uvést oběti, které státní zaměstnanci přinesli na svých platech i jinak, aby státní pokladna se lépe dostala přes hospodářskou krizi. Úvádí se někdy cifra 2 miliard jako suma finančních obětí, které přinesli státní zaměstnanci. Pokud jde o oběti průmyslu, stačí připomenouti jednu věc: jednalo se o to, aby průmysl svým dílem přispěl na péči o nezaměstnané. Vycházelo se z toho, že i průmysl jest povinen přispěti, poněvadž se tu jedná i o jeho věc, a poněvadž státní pokladna jest touto věcí silně zatížena a poněvadž i dělníci si na genský systém přispívají. Nejprve se uváděla cifra 100 mil. Kč. Tedy zlomek toho, čím přispěli na cestu z krize státní zaměstnanci. Ale ruka průmyslových kapitánů, táž ruka, která psala o tom, že bude nutno snížit platy státních zaměstnanců o 25—30%, letěla bouřlivě nahoru a s průmyslovými kapitány byla těžká řeč, i když požadovaná částka, kterou měl průmysl přispěti na nezaměstnané, byla snížena na zlomek těch původních 100 mil. Kč. Národní demokracie se dvakrát neujala státních zaměstnanců, zato však průmysl si nemohl stěžovat, že by se neujala dosti zájmů průmyslových. Na venek se národní demokracie zlobila, když se státním zaměstnancům ubíralo; ale dala souhlas k tomu, že se bralo státním zaměstnancům; hodila pak celý svůj vliv na váhu tam, kde kapitálově silný průmysl měl přispěti částkou poměrně malou na nezaměstnané, jak jest to zavedeno v leckterých zemích. A dohromady: národní demokracie říká, že dělá politiku všenárodní.

V. G.

Náhlá aktivita

Když národní demokracie byla ve vládě a když měla své zástupce v ministerstvu obchodu, říkalo se tomuto ministerstvu: tiché ministerstvo. To proto, že nevynikalo iniciativou. To platilo i o národní demokracii ve vládě. Od té doby, co jest v opozici, jest celá změněná. Srší nápady, nestáčí si dívat na to, co by se mělo zařídit, co by se mělo reformovat. Ve své reformátorské horečce nestaví si malé cíle: nechce nic jiného, než základní obrodu celého našeho života politického, nechce nic jiného, než zcela jiný režim. Podívá-li se někdo na tuto ná-

rodní demokracii blíže, vidí, že její tvář se podobá tváři heřčky, jejíž žádost o pensionování by vzhledem k pokročilosti stáří byla co nejrychleji vyřízena, která však přes to pod nánosem pudru se před námi pohybuje jako šestnáctiletá. Každá strana má právo, aby si vějičky na voliče vybrala jak chce, protože konec konců celou věc rozhodne si volič.

V. G.

VDP

VDP jest zkratka Velkonákupní společnosti družstev v Praze, podnik, o kterém velmi často jest řeč i v životě politickém, jest složkou, která něco znamená. To musí uznati i ten, komu tendence této společnosti nejsou příjemné. Této VDP jest v těchto dnech 25 let. Jeho případu možno se dovolati tam, kde často slyšíme, že socialisté nedovedou podnikat, to že dovede jen soukromé podnikání. Uvedme několik faktů o této VDP. Před 25 lety začala s kapitálem 600 Kč a ty byly ještě z velké části vypůjčeny. Dnes má VDP na podílech a rezervních fondech více než 60 mil. Kč. Před 25 lety začínala se sirkami. Se sirkami, pro které nálepku nakreslil Mikuláš Aleš; tyto sirky jeden jediný zaměstnanec tohoto podniku rozvázel po trafikách; dnes má VDP tisíc zaměstnanců a ze 460 mil. Kč tržby připadá 136 mil. Kč na zboží, které VDP vyrábí ve vlastních výrobních podnicích, ať již jsou to mlýny, továrny na těstoviny, pečiva, tuky, kávové náhražky, povidla, rybí konzervy, kosmetické potřeby atd. Před 25 lety byla VDP podnikem, který měl jeden dvoukolový vozík a jednoho zaměstnance, dnes jest to podnik, který má svůj vliv v celém hospodářském životě. Lze tvrditi jen tak, že socialisté nedovedou podnikat, když dovedli si vytvořiti za pětadvacet let podnik, který pro některé jest až nepřijemně velký? Řekne se: což o to, to se to podniká, když vzadu stojí politická strana. Nutno proti tomu uvést, že VDP vznikala v době, kdy bylo příliš málo vyhlídek, že by socialistická strana svým vlivem — zejména vůči státní moci — mohla něco vytlouci pro podnik, který jí byl blízký. Jest možno ještě uvést, že byly doby, kdy politické hnutí dělnické — i u nás — nebylo dvakrát nadšeno družstevní myšlenkou, protože někteří viděli v družstevnictví neúspěšné rozptylování dělnických sil. VDP vyrostla prostě proto, že měla zdravý základ podnikatelský, a že ti, kteří ji vedli, dovedli ji vésti. A což: není to soukromé podnikání, které velmi často se obrací na státní pokladnu a říká: pomoz, my už dále nemůžeme? Mluví se o sanacích družstev; snad se tu staly chyby, snad se někdy drželo něco, co se udržeti nedalo, protože kořeny a podstata nebyly zdravé. Kdybychom však spočítali, kolik státní pokladnu stály sanace t. zv. soukromého podnikání, poznali bychom, že z této strany lidé nemají příliš mnoho práva reptat a vytýkat. Stručná studie o tom, kolik československá republika od převratu doplatila jen na soukromé podnikání, pokud je představují naše banky, by byla dobrým důkazem, že v tom t. zv. soukromém podnikání není vše zlatem. Není jistě bez chyb i socialistické podnikání. V tomto podnikání jest mnoho věcí, které by vyžadovaly kritiku. Ale bude-li položena otázka, pokud tato forma podnikání již dnes dokazuje, že hnací silou podnikání nemusí býti jen osobní zisk, ale že jí může býti také neosobní zájem.

V. G.

Z přírodopisu státního zaměstnance.

V „Panoramě“ čteme dopis státního zaměstnance, který přestává odebírat knihy:

„Šetřím na oděvu, vyškrtl jsem již dříve alkohol, pak odhodil poslední cigaretu a nyní, třikrát bohužel, přichází na řadu kniha. Věřte, že mám slzy v očích při psaní tohoto dopisu. Promluví snad za mne cifra: jsem přednosta státního finančního úřadu a beru měsíčně 1390 Kč. V několika dnech zaplatím poslední knihu a jsem s Vámi vyrovnán.“

Představuje-li se tu přednostou finančního úřadu, který začal s nekouřením cigaret a končí tím, že odříká knihy, vynořuje se otázka, může-li v úřadě radostně pracovati člověk, který, když přijde domů, musí znovu a znovu zkoumat finanční plán, kde by utáhl opasek, kde by něco ušetřil, kde by se ještě mohl omeziti. Namítno se, že tento plat — 1390 Kč měsíčně — jest dnes ideálem tak mnohých. Známe lidi, kterým jest nedostížným ideálem schoulit se kdesi v koutku s nějakými 500—600 Kč měsíčně, aby ten trochet, který mají, měli zaručen aspoň pro příští měsíc. Jde však o to, máme-li existenční minimum stanoviti skutečně jen biologicky, t. j. tak, aby člověk měl právě tolik kalorií, kolik jich do měsíce potřebuje, právě tolik šatů, aby v zimě nemrzl, právě tolik místa, aby měl kde lehnout, aby na něj nepršelo a aby měl svoje dva nebo tři čtvereční metry, kde si může lehnout. Může

míjí poměr k práci, radostný poměr k životu člověk, který nesmí sáhnouti na nic, co jest kolem něho, který musí obrátiti několikrát peníze, dříve než si koupí noviny, který si musí udělati finanční plán, dříve než dá Kč 1.20 za tramvaj, aby si vyjel za Prahu? Kolik je lidí ve státní správě, jejichž rukama procházejí velké peníze, odpovědné práce, kteří rozhodují o důležitých věcech a při tom v soukromém životě nemají tolik ležitého, aby si koupili maličkost, která by vnesla trochu světla do jejich života? To jest důležitý problém státní správy. Dává převážně části svých lidí tolik, aby jakž takž mohli žít, ale k plnému, trochu plnému životu to nestačí. Plný, radostný život nebývá vždy otázkou peněz, ale určité minimum tu musí být. A vmysleme se do psychologie těchto lidí, kteří — když si čtou svůj večerník — se dočítají, jak v jiných rukách se obracejí celé statisíce, jak se kolem něho rojí celé statisíce a miliony. A vmyslíme-li se do této psychologie, pochopíme, jak velmi málo se zasloužil o svoji stranu ten socialistický poslanec, jehož slova: státní zaměstnanci mají co děkovat socialistickým stranám, že mají co žrát, se donesla státním zaměstnancům. Přistoupíme-li na tato hrubá slova, řekneme: nejde jen o to, aby státní zaměstnanci, zaměstnanci vůbec, měli co žrát. Jde o to, aby mohli žít. Maličko žít, ale přece jen žít. Od žraní k životu jest ještě krok, kterého jeden poslanec nepostřehl. V. G.

Baťa jako příklad

Naše t. zv. soukromé podnikání velmi často se odvolává na Baťu a říká: zde je vidět, co dovede soukromá iniciativa, tady máte typ soukromého podnikání. Bylo by dobře, aby naše t. zv. soukromé podnikání se tolik neschovávalo za Baťu, neboť Baťa není typem našeho podnikatele. V tom je právě jeho význam, že šel samostatnou cestou, že šel proti této pohodlnosti, v níž si libuje naše podnikání, které hledá spásu a pomoc všude jinde, jen ne v sobě. Baťa vynikl právě tím, že se vzdálil průměru československého podnikatele. Československé podnikání si potrpí na poklidné zažívání. Baťa svojí výrobní technikou, výrobní a odbytnou organizací zlevnil boty. Potrpí-li si naše podnikání tolik na chválu Baťi, mohlo by učiniti více než chváliti Baťu: mohlo by také něco udělat pro konsumenta. Nemáme u nás uhlí a železo dražší než v cizině? Přišel některý z podnikatelů s tím, aby základní potřeby pronikavě zlevnil z výrobní organizací a odbytnou organizací, aniž by šel jinou cestou, než jest ta obvyklá: ty, státní, musíš nám slevit a ty, dělníče, musíš přijmout ještě nižší mzdu? Československé podnikatelství má velmi málo práva dovolávat se Baťi jako svého vzoru a typu. Kolik jest našich podnikatelů, kteří pomalu neznají svoji továrnu, za které jednají kartely, za které s dělníky jedná zaměstnavatelská sekce Svazu průmyslníků, organizace, která se hrdlí s dělníky o haléře mzdy? Člověk nemusí býti činitelem Baťi, ale tolik musí uznati, že Baťa pronikl právě tím, že šel jinými cestami, než československý podnikatel. Vytvořil-li typ sociálního podnikatele, jest otázka jiná. Jeho výrobní a odbytná organizace jej staví vysoko nad průměr našeho podnikání. Posloužil konsumentům. Jest zase otázka jiná, dal-li plný a pravý obsah těm slovům: služba veřejnosti. Tu nestačí jen kvalita a láce výrobků. Z těch tváří prodavačů nezárí radost z této služby veřejnosti, ale jest vidět na nich strach, že jsou tu neviditelné oči, které vše kontrolují, vše měří, i ten úsměv, s kterým se má sloužiti veřejnosti. Jest to unavenost tváří, stržených tímto rychle letícím výrobním pásem; z lidí vedle strojů se stávají zase stroje. Žijí strojově i tehdy, když nejsou u strojů. Mluví-li člověk s lidmi od Baťi, má podivný dojem, že i ty názory, které projevují, byly někde ve velkém vyrobeny na strojích; to ovšem jen případ Baťův; vidíme jej v různých obchodních domech, které také se dovolávají „služby veřejnosti“. A nedáme-li se zlákatí těmito slovy, podíváme-li se hlouběji, vidíme vedle smutné v podstatě tváře, na nichž leží strach, že se nezachovají a že to někdo někde pozoruje. To jest tíživý poměr člověka a stroje. Lidského života, který stroj nepustí z vlivu i ani tehdy, když člověk nestojí přímo u stroje. Strava, názory, myšlení, sport, vše jest typisované, jedno jako druhé, jako by vše to sypal nekonečný pás. Tento spěch dal nám dobré a laciné boty. Po té stránce můžeme býti spokojeni. Tento spěch tu byl povýšen na ideál. Kdo bude první v tomto spěchu? Kdo vydělá více v té dílně? Kdo vykoná nejvíce? Kdo poskočí na tomto žebříčku? Kdo bude jen druhý, kdo bude jen třetí? Snad tento spěch přinese větší mzdu. Ale není tento spěch za vyšší mzdu tak velký, že člověk na konec drží v ruce vyšší mzdu, že stojí nahore na tom žebříčku, a že mu něco uniká pod rukama, něco, co jest životem, širokým životem, vědomým životem? Strojová výroba vedoucí k strojovosti života, to jsou smutné perspektivy tohoto systé-

mu. Bylo by nespravedlivě činiti odpovědným Baťu. Rozvinul však tuto otázku v jejich dobrých i špatných stránkách. — Ale i s těmito výhradami možno odmítnati ty, kteří uvádějí Baťu jako typ našeho podnikání. Jest výjimkou, která potvrzuje pravidlo. Kolikrát říkají naši podnikatelé: ten Baťa by měl vzít do rukou železnice. Atd. Nechme v této věci Baťu. Bylo by však dobře, kdyby naši podnikatelé vzali do ruky — svoje podnikání. V. Gutwirth.

To se dalo čekat

Přijde-li se na nějakou defraudaci, přijdou hned také lidé, kteří rozvážně říkají: to se dalo čekat. Ujišťují, že byli přisvědčeni, že to jednou musí prasknout, říkají, že jim to bylo nápadné, proč jim to bylo nápadné a kdy jim to bylo nápadné. O tom svědčí také soudní síň. Stojí-li v ní jako obviněný osmistovkový zaměstnanec, který si pořídil motocykl, který si luxusně zařídil byt, který utrácel v barech atd., jsou v té soudní síni také svědkové, kterým to bylo nápadné. Ale nedostali se dále, než že jim to bylo nápadné. Nechci sváděti k tomu, abychom se starali o to, co u souseda je nápadné. Ale je-li tato nápadnost taková, že bije do očí, že každému křičí, že je tu něco v nepořádku, pak je příliš málo, když tyto lidé, kterým to vše bylo nápadné, říkají: to se dalo čekat. Bez takových lidí se klidně obejdeme, neboť ti nic nevykonají. Potřebujeme lidi, kteří dovedou říci: to a to je v nepořádku, tomu a tomu se může a musí zabrániti. Tak by se zabránilo leckterým případům v soudní síni, ale i mnohým aférám a aférickám v našich politických stranách. Je mnoho těch, kteří dovedou zasednouti na soudnou stoličku nad tím, kdo je souzen a odsouzen. Je to přirozeno. Láká tu pohodlnost. Daleko méně pohodlnější je potírati zlo, když se rodí. Čím vlivnější je politik, o kterého se jedná, tím je obtížnější kritika. Celá řada lidí se najde, kteří kritika okřikují. Posléze přece jen věc se nedá držet, a ti, kteří dříve kritika okřikovali, jdou a říkají: to se dalo čekat. (Viz také případ: Jiří Stříbrný, o kterém by měla býti sepsána knížka k užítku mladých lidí.) Najde-li se v každé straně malá, klidná, neústupná skupina lidí, kteří vždy půjdou za tím, aby se jednalo vždy jen o věc a myšlenku, skupina lidí, kteří nebudou přestřelovat, ale kteří také neustoupí, když zamíří svoji kritikou na pravé místo, dojde v politických stranách ke skutečné a dobré reformě a nápravě, kterou nemůže zaručiti žádné sebedůmyslněji promyšlené a paragrafované opatření na papíře. V. G.

filosofie a psychologie

Karel Čapek:

Pereat mundus

Nejdřív pár příkladů: Jeden katolický básník vytkl ruské revoluci, že prý „nezřídila dostatečnou rovnováhu mezi smrtí přirozenou a násilnou,“ to jest nadělala mu příliš málo mučedníků. Básník komunista sladkým hlasem doporučil příštím revolucionářům, aby „šetřili zvířat“; čímž je ovšem řečeno, že lidí šetřit nemají. Jiný literární intelektuál odmítal buržoasní myšlenku, aby byly zachraňovány hladové děti; ať prý chcípají děti dnes, jen když zítra přijde den odplaty. A tak dále; podobné doklady by se mohly najít na všech stranách, a my můžeme jen kroutit hlavou nad tím, kde se nabrala v kulturních lidech taková divokost.

Kde by se nabrala: myslím, že ne v jejich srdcích, ale v jejich intelektuálních kotrbách. Ať to stojí co stojí, ať na to prasknou životy lidí nebo kterékoliv hodnoty, ať se rozkotá třeba celý svět, jen když to vyhraje něčí víra a bude prosazena Naše Veliká Věc. Na ničem jiném nezáleží; ať jde k čertu, co se nedá zařadit do naší linie; co není s námi, je proti nám, a není pro toho šetřit. Ještě nikdy se tak nonchalantně nepasalo o krvi, která má téci, aby se uskutečnil nějaký Náš Cíl; ještě nikdy se aspoň na poli intelektuálním nezacházelo s lidmi do té míry jako s vešmi, které je přípustno mačkat beze všech

cavyků; kultura, právo, lidskost, svoboda se v dnešních argumentacích jeví jako věci poněkud komické a zastaralé, po kterých jednou neštěkne ani pes. Per eat mundus, jen když to, co z něho zbude, bude naše. To je ta katastrofální nálada, o které jsem se už zmínil. Po té stránce si lidé zvykli na ukrutnou velkorysost; nějaké moře krve sem, nějaký dějinný otřes tam, to se vypouští z úst hladce a bezstarostně jako „dobrytřo“. Staří romantikové tvrdili, že budou za své ideály krvácet; ti dnešní spíš slibují, že budou všeset, v čemž je patrna ochota obětovat Velké Věci raději život těch druhých než svůj vlastní. A rozumí se, neméně velkoryse se jedná s věcmi, ze kterých krev neteče; na příklad „zahodit básnictví, malířství, architekturu a filosofii s její cvak-cvak logikou“, „vsadit vše na jediný vratký vlas ještě vratšího života“ čili „revoluce ve všem všudy“, to je asi tak minimální program, se kterým lze literárně vystoupit na veřejnost. A to máte napořád; má-li se instalovat na a š e hodnota, je jaksi nutno vystěhovat všechny ostatní; pro nějaké „m á b ý t i“ se obyčejně zavrhuje co nejvíce z toho, co prostě j e s t. Chce-li někdo, dejme tomu, vyhlásit, že se má zrodit Nový Film, počne hlahlit, že nejprve je nutno zrušit zastaralou evropskou kulturu, překonat kategorie času, prostoru a kausalit, odstranit přírodu, zavrhnout písmo, logické myšlení, účelnost, monogamii, syntaxi, pojem reality a řadu jiných pitomých přežitků. Čím více se toho nazavrhuje, tím ohromnější a epochálnější idea je Nový Film (nebo oč jiného jde). V našich programech bývá za dva krejcarey kladu a za dvanáct tisíc negace; ale ten klad je náš a ta negace je také naše, i lze takto snadno a rychle ideově zbohatnout. Můžeme považovat za nevinnou zábavu, když se ve jménu nové básnické školy prohlásí třeba celý vesmír za zrušený a neplatný; ale špásy přestávají, když se ve jménu nějaké politické ideje prohlásí za zrušené a neplatné pár takových maličkostí jako právo, svoboda myšlení, rovnost před zákonem, posvátnost lidského života a tak dále. To je to strašlivé: co všechno jsou lidé s to negovat a rušit ve jménu ideje, stanoviska, programu nebo jak se tomu ještě říká. Dovoluje se tvrdit, že metodicky není podstatného rozdílu mezi intelektuálem, který brebentí, že dnešní době hoví jen ta a ta básnická koncepce, kdežto všechno ostatní je kýč, šmejd, duševní mrzáctví a vůbec stará veteš, a demagogem hulákajícím, že jenom náš prapor spasí národ a ty druhé lumpy a zrádce že je nutno pověšet a pozavírat. Když Prospero skřepá zuby, může Kalibán rvát.

Dnešní stav světa můžeme definovat jako konflikt hodnot, to jest politických, sociálních i kulturních programů, ideálů, hesel, hledisek nebo jak jinak to chcete jmenovat. Otázka je, proč je ten konflikt tak zuřivý a konec konců nelidský. Shledali jsme, že hodnoty mají náklonnost být bez míry; nic nám neukládá mezi, rozhodneme-li se považovat dejme tomu abstinentism za nejdůležitější a jedinou vážnou věc na světě. S tím souvisí výlučnost našich hodnot: přijmeme-li jednu, neplatí pro nás žádná jiná; akceptovat jednu, to znamená zavrhnout zásadně nejmíň tucet jiných — laciněji to nejde; na konec není jisto, nejsme-li pro něco hlavně proto, abychom mohli jít s kanonem negace proti všemu ostatnímu. Naše hodnocení bývá zároveň znehodnocováním en gros; konec konců na tom záleží osud světa, čeho z toho dvojího přinášíme víc.

A ještě něco není s hodnotami v pořádku: že bývají zaměnitelné. Lidé, davy i národy mohou přísahat dnes na tu a zítra na jinou; většina hodnot se dožívá jen několika let, mají svou dobu konjunktury, načež jsou triumfálně překonány nebo potichu zajdou. Jsme svědky dějinných a hromadných vrtkavostí; ledacos, čemu jsme se kdysi měli klanět, je opuštěno a zakříknuto, že nám je toho až líto. Jsou lidé, kteří se mohou učenichat, co je tohoto roku vládnoucí pravda nebo hodnota, aby se k ní včas přihlásili. Zdá se, že průměrný věk hodnot ustavičně a povážlivě klesá. Tož pravda: mění se i poznatky; ale mění se tak, že jsou buď opraveny nebo nahrazeny lepšími a přesnějšími. Bohužel nemůžeme říci, že také hodnoty jsou pravidelně nahrazovány lepšími a vyššími; to by svět už dnes musel být polovičním rájem. Je-li na světě jaký pokrok, je jenom v lidském poznání; ale nemůžeme tvrdit, že barok je dokonalejší než renaissance nebo že kulturní ideály dnešního Německa jsou pokrokem proti kulturním ideálům Němců z doby třeba Schillerovy. Čím víc je některá hodnota nadceněna, tím nevyhnutelněji se dřív či později dostaví zklamání a bude hledán nějaký nový cíl; při tom náleží jaksi k nátuře hodnot, že si razí cestu nesmírným nadsazováním svých možností a slibů; z čehož podle vzoru „barbara“ plyne, že náleží k nátuře hodnot, aby dřív či později zklamaly a aby se od nich uteklo k jiným nadsázkám. Tomu se říká dialektický proces dějin, ale čeština má pro to výraz názornější: z bláta do louže.

Náš život se takto odehrává v podivném, krátkém a nesouvislém čase: ve stálé aktualitě. Žijeme ze dne na den, z roku na rok; včerejšek je překonán, ať žije dnešek nebo zítřek. Co bylo, je odbyto a nestalo se nám to žádnou zkušeností nebo poučením; bylo to nadarmo, a nadarmo bude i to, co děláme nebo zkoušíme teď. Zkrátili jsme veškeren život na píď aktuality; za rok, za pár let se knihy, plány, myšlenky i lidé stávají starými. Čtu v posledním literárním manifestu: „Což se neocitá třicetiletý muž, který to a to vykonal, na nakloněné rovině, odkud vede cesta přímo k resignaci či zradě?“ Chudáci třicetiletí, kteří se cítí na takto nakloněné rovině! Ve světě méně udýchaném se třicetiletý muž ještě učí a doufá, že to a to teprve vykoná a to že bude to pravé a celé; a pokud mluvíme o zdravých mužích, chovají se takto i ve čtyřicátých, padesátých nebo osmdesátých letech svého krátkého života. Čím více jsou naše hodnoty jenom aktuální, tím je náš život kusejší, efemérnější, nevrážený do hlubších souvislostí času a vývoje; snad proto nahrazujeme trvání mnohostí a zasazujeme svůj život do souvislostí kolektivních; žijeme po zákonu jepičím, ale aspoň tančíme v jepičích hejnech. Kolektivnost nás zachraňuje před strašným pocitem marnosti. Místo stálosti jsme dosadili množství; nejsou-li naše hodnoty trvalé, ať jsou aspoň hromadné; pročež buďte uplatněny honem a třeba násilím, pokud trvá jejich sezona. Odtud ta vzteklost a nesnášenlivost, se kterou prosazujeme své ideály; odtud to křiklavé přecenění dočasných hodnot, vystřídané zase zklamáním — Ano, to vše souvisí; ale z kulturního světa bude takto nadělána kůlnička na dříví.

Řekl jsem proti hodnotám a hodnocení vše, co jsem mohl; řekl jsem, že jsou rejdištěm veškeré subjektivnosti a relativity a že se o nich nelze zpravidla dohodnout. Že v nich bývá víc záporu nežli kladu a že

býváme ochotni jedné hodnotě obětovat tucty, mandede a kopy hodnot jiných, počítajíc v to sám život a sám svět; že vývoj a změny našeho hodnocení nám nezaručují cestu k lepšímu a naopak vytvořily moderní typ člověka, který se obrací s boku na bok, aniž by došel úlevy v něčem, co trvá — a co by přetrvalo i jeho osobní život. Ano, je to žaloba; ale nyní bych rád připojil, že bez hodnot by nebylo lidského života. Člověk chce žít, ale chce také, aby jeho život stál za to; to druhé už není biologický fakt, ale otázka hodnot, jež nalézá. Nebylo by lásky ani snažení, kdyby pro nás nebylo věcí žádoucích; nebylo by ani poznání, kdybychom v něm neviděli hodnotu nezávislou i na hmotných potřebách; není jiného štěstí než v dosahování hodnot. A co tedy, prosím vás: máme se oddat jejich subjektivnosti a relativitě, jejich demagogii a vrtkavosti? Filosofie je tak hodná, že nám staví na oči Absolutní Hodnoty; ale aby nebyly kompromitovány špatnou společností nás skutečných lidí a našich činů, klade je, abych tak řekl, na onen svět; ne do světa nečistého bytí, ale do oblasti čisté platnosti. Nehledejme Absolutních hodnot v tom, co jest, ale v tom, co b ý t i má; nejsou to žádné události ani vztahy ani city, nýbrž Normy. — Budiž, mám úctu k tomuto abstraktnímu kralování Absolutních Hodnot; bohužel je nemohu stáhnout na zem, aby mi pomohly rozhodnout, je-li řeckně lépe pro lidi, aby jim vládla demokracie nebo diktatura; zdá se mi, že ve skutečných konfliktech hodnot a cílů nejsou Absolutní Hodnoty instancí dovolatelnou.

Nejde o popření hodnot, ale o jejich zhodnocení: aby byly něčím víc, něčím pevnějším než libovolnými, ledabyle přijímanými a podle potřeby odložitelnými hesly; aby byly nezávislé na našem divokém hodnocení, na naší vůli a libosti; aby byly měřitelné, objektivní, nepopíratelné a závazné. Řečeno praktičtěji, jde o to, zda a čím můžeme získat poměrnou jistotu, že naše hodnocení, naše víra nebo jednání míří k zvýšení a rozmnožení hodnot lidského světa.

národní hospodář

J. Kolářík:

Roosevelt a farmáři

(Rooseveltova cesta III.)

Farmáři radikálové.

André Siegfried zjistil v roce 1925, že jedině živé ohnisko radikalismu ve Spojených státech, které má nějaký význam, jsou farmáři v severozápadní části Unie. V roce 1925 ovšem byla v Americe docela jiná situace a od té doby se to mohlo změnit. Ale nezměnilo; André Maurois ve svých „Chantiers Américains“ z roku 1933 to potvrzuje znova. Při nejmenším lze říci, že severozápadní farmáři jsou živlem podstatně radikálnějším než valná většina amerického průmyslového dělnictva. Nemění-li se to poněkud právě nyní, kdy se ukazuje místy dělnická nespokojenost, nelze ještě říci. Tím se vysvětluje značná pozornost americké vlády k požadavkům těchto farmářů a zoufalé pokusy federálních vlád o zmírnění zemědělské krize.

Dnes už dávno neplatí pyšný výrok Abrahama Lincolna, že „Uncle Sam má farmu pro každého z nás“; ale na ame-

rických farmách se až do nejposlednější doby hospodařilo tak, jako by to bylo ještě pravda. Dokud země přebývalo, hospodařilo se s ní i s tím, co na ní rostlo, na příklad s lesy, nesmírně „velkoryse“. Druhá polovina 19. století se vyznačovala v tomto oboru v pravém slova smyslu plýtváním. Z půdy se hledělo vytěžit co nejvíc bez nejmenšího ohledu na budoucnost a při tom se ani s dosaženými velmi slušnými zisky rozumně nehospodařilo. Zemědělství bylo organizováno z valné části na výdělek, farmy se vrhaly na jednu plodinu nebo na jediný úsek zemědělské výroby, který podle poměrů kraje sliboval největší zisk. To ovšem pak znamenalo stále větší závislost farmářovu na tržních poměrech. Dluhy byly mnohem tíživější než kdekoli jinde na světě, poněvadž výzbroj tohoto specializovaného a racionalizovaného zemědělství (stroje, traktory) vyžadovala mnohem větších nákladů, než u zemědělství méně intenzivního a méně specializovaného. Farmáře většinou ani nenapadlo, aby ze zisku pamatoval na rezervy pro příští investice; kdykoli je uznal za vhodné, vypůjčil si na ně, ale i když se mu vedlo dobře, nesnažil se dluh rychleji splatit. Válečná konjunktura přinesla pohádkové ceny; proti 88 centům za bushel pšenice těsně před válkou dostával farmář v roce 1920 až 2.60 dolarů. To už ovšem byl téměř konec. Tato cena tím způsobila, že ve Spojených státech i v Kanadě se obdělával kde jaký kousek půdy, i když jeho kultivace by se za normálních poměrů nikdy nevyplácela a strojovou racionalisací se zdvihla výroba pšenice tak, že najednou se shledalo, že už jí je příliš mnoho, aby se mohla udržet vysoká cena. V roce 1921 už stojí pšenice v Chicagu průměrně jen 1.50 dolaru za bushel, tedy stále ještě přibližně dvakrát tolik, co před válkou, ale už podstatně méně než po válce, kdy se začaly dělat největší a nejnákladnější investice na dluh. V dalších letech cenový pokles pokračoval, i když byl na čas zadržen organizací kanadských pěstitelů (t. zv. pšeničným poolem) a méně dobrými sklizněmi. Každé zastavení poklesu cen ovšem bylo zase novou vzpruhou pro zvyšování osevných ploch, poněvadž farmář při ustálené nebo dokonce zlepšené ceně si chtěl nahradit, co ztratil rok před tím při cenách klesajících. Zatím nastalo zvyšování osevné plochy také jinde, zvláště v Rusku. A výsledek byl nový a prudký pád cen. V roce 1929 organizoval prezident Hoover státní farmářský úřad, Federal Farm Board, který vykupoval od farmářů přebyteky sklizně a dával jim zálohy, aby nechodili na trh s nabídkou příliš překotnou. Ale dobrá sklizeň a nově zvýšená nabídka ruského obilí srazily cenu s 1.25 dolarů v roce 1930 na 80 centů a Federal Farm Board byl v koncích — měl pěkné zásoby drahého obilí v době, kdy cena podstatně klesla. V roce 1931 klesla cena pšenice dále na 50 centů a pak už bylo ovšem jasno, že pomoc Federal Farm Boardu ztroskotala. Pomoc se zatím hledala také ve vysokých clech proti cizímu dovozu, ale to zas ukázalo nepříznivý vliv na obchodních stycích s cizími státy.

Když nepomohl ani Federal Farm Board, ani cla, začalo se s farmářskou agitací pro inflaci. Hlavním podnětem byla snaha, aby farmáři se tak snaže dostali ze svých dluhů, na jejichž úmor a úroky pokleslé ceny ovšem nevynášely, a aby se zlepšila úroveň zemědělských cen. Za Hooverovy éry byly všechny tyto pokusy marné a i když se někdy zdařily v domě representantů (na př. proslulý Goldsborough Bill), odmítl je senát. Celá tato agitace, živěná členy kongresu z farmářských oblastí, neměla ovšem většinou jasného podkladu teoretického. Společně jim bylo úsilí o opuštění zlatého standardu, některé z těchto akcí žádaly určení nového zlatého obsahu dolaru, ovšem mnohem níže, než byl dosavadní, a většina kromě jednoho nebo druhého požadavku uplatňovala také snahu o inflační rozmnožení oběživa zřejmě z obavy, že pou-

hé opuštění zlatého základu měny by nestačilo zdvihnout ceny tak, jak agitátoři pokládali za prospěšné. Na rozdíl od této politické agitace uplatňovaly se vědecké názory, teoreticky dobře propracované, ať už pak jim šlo o „adjustable dollar“ nebo jinou formu toho, čemu se obecně říkalo dolar kaučukový.

Není dost jasné, jaký měl Roosevelt poměr k těmto požadavkům ve svém původním programu a za své volební kampaně. Věnoval v ní ovšem značnou pozornost otázkám zemědělským, mluvil hodně o nutnosti spravedlivých a slušných cen pro zemědělce a o nutnosti zmenšení jejich dluhového břemene, ale tak, že se při tom celkem nedotýkal otázky měny. Ještě ve svém inauguračním projevu mluvil toliko o tom, že „třeba se starat o přiměřenou, ale zdravou měnu“. V „brain trustu“ nepochybně byli stoupcí měnového řešení krise, ale zdá se, že neměli převahu. Kdybychom hleděli na věc ryze teoreticky, není pochyby o tom, že Roosevelt v původním programu pomýšlel zejména na zásahy do zemědělské výroby jejím omezením, aby se zmenšila přílišná nabídka; pak tedy byl přesvědčen, že krise je z nadvýroby — jeho odmítavé projevy o Federal Farm Boardu o tom také svědčí — a pak tedy mohl usilovat o zvýšení cen zmenšením výroby. Pokud jde o zemědělské hypotéky, měl od počátku zřejmě na mysli jejich „refinancování“, převzetí věřitelem, který by nebyl tak vratký jako většina bank, a který by mohl déle čekat na splátky než ony. To vše je dobře myslitelné bez jakýchkoli měnových zásahů.

V této souvislosti je nutno si všimnout, jak došlo k

opuštění zlatého standardu.

Výměna bankovek za zlato byla ovšem zastavena už presidentovým nařízením z 5. března o bankovních prázdninách. Tím bylo také zakázáno vyvážet zlato. Ale to bylo možno vyložit (a svět si to po prohlášení finančního sekretáře Woodina tak skutečně vyložil) jako opatření nouzové a přechodné; tím nikterak nepozbyl platnosti předpis, že dolar se rovná „25.8 grain standard gold of 900/1000 fineness“. Proto se také tento zákaz nedotkl mezinárodního hodnocení dolaru, zvláště když potom bylo vidět, že po týdnu Rooseveltovy administrace důvěra v zemi se zřejmě obnovuje. 5. dubna byl zákaz vývozu zlata do značné míry uvolněn.

Mezi tím, už 16. března, tedy krátce po svém poselství o nutnosti zmírnění prohibice, požádal president kongres novým poselstvím o zákony na úlevu farmářům. Zde zatím uvádíme jen tolik, že není v tomto poselství zmínky o nějakém měnovém opatření; naznačuje se v něm nutnost řešení takového, jak bylo uvedeno výše. Rovněž tak v poselství z 3. dubna, kde se žádá kongres o „refinancování zemědělských hypoték“, není výslovně řeči o řešení měnovém.

A nyní uvedeme, co sám Roosevelt praví ve své nové knížce (On our way) o událostech, které vedly k zásahu z 20. dubna:

„Počátkem dubna některé známky nám působily vážné starosti o zlatou rezervu v bankách Spojených států. Celková zásoba zlata ovšem byla dostatečná ke všem daným měnovým i úvěrovým potřebám. Ale zároveň nedávná historie poskytovala mnoho příkladů náhlých a nekontrolovaných útěků zlata ze spekulace nebo ze strachu. Lituji, že musím říci, že někteří Američané měli takové obavy z budoucnosti své vlastní země, že začali vyvážet svůj kapitál. Rovněž lituji, že jiní věřili, že vývozem zlata a jeho výměnou na jiné valuty zjednájí si možnost koupit později nevlásteckou spekulací více dolarů. V Evropě vyvíjeli rostoucí tlak na naše rezervy mezinárodní spekulanti, banky i jednotlivci, kteří prodávali americké papíry, kupovali americkou valutu a žádali výplatu ve zlatě. Výsledkem toho byl značný vzrůst značkování zlata v Novém Yorku na zahraniční účet a patrně ke skutečnému vývozu. Toto úsilí, jak jsme byli přesvědčeni, mohlo téměř už dosahovat nejméně půl miliardy dolarů. Kdyby se zrychlilo, mohli jsme snadno ztratit miliardu nebo i dvě ze své zlaté rezervy. Za

krátkou dobu, co byl zrušen zákaz vývozu zlata v dubnu, jsme skutečně ztratili 100 milionů ve zlatě.

To byl důvod, proč sekretář Woodin a já jsme se rozhodli, že přišel čas zabránit vývozu dalšího zlata.“

20. dubna pak vyšlo vládní nařízení, jímž až na další byl zakázán vývoz zlata nebo jeho značkování na cizí účet, pokud nešlo o provedení smluv z dřívější doby nebo pokud by finanční sekretář to nepovolil. Také byl zakázán vývoz valuty bez povolení. Na toto opatření cizina reagovala hned poklesem hodnocení dolaru asi o 9%. Wall Street Journal napsal, že Spojené státy opustily zlatý standard docela zbytečně. Měly dostatečné prostředky, aby vyhověly poptávce z obchodních důvodů. Spekulační útoky na dolar byly snad znepokojivé, ale na trvalo nemohly mít rozhodného účinku.

A nyní ještě, co tomu všemu říká sám president:

„Mnoho zbytečných knih by mohlo být napsáno o tom, zda 20. dubna Spojené státy skutečně opustily zlatý standard. V jistém smyslu se to nestalo, neboť zákonný zlatý obsah dolaru byl nezměněn a vláda i banky podržely všechno zlato, jako základ měny. Na druhé straně ovšem zlato zde ve Spojených státech přestalo být směnným prostředkem.

Příštího rána přišel ke mně sekretář (rozumí se Woodin). Myslím, že oba jsme byli rádi, že jsme rozsekli gordický uzel. Jeho tvář se usmívala, ale já jsem na něho pohlédl a řekl: „Pane sekretáři, mám pro vás smutnou novinu. Musím vám oznámit vážnou skutečnost, že Spojené státy opustily zlatý standard.“ Mr. Woodin je veselý chlapík. Rozpráhl ruce, vyvalil oči a vzkřikl: „Nebesa! Už zase?“

Toto nařízení bylo počátkem obratu. Jeho výsledek bylo znát téměř hned. Americká valuta klesla v poměru k cizím měnám, úroveň cen doma podstatně stoupla. Každý aspoň viděl, že chceme udržet svou měnu a že zároveň jsme se definitivně rozhodli hledat zvýšení ve všech hodnotách.“

Presidentův výklad o tom, co bylo před 20. dubnem, nasvědčuje tomu, že opuštění zlatého standardu se stalo jako preventivní opatření proti případnému opakování poplachu sotva zastaveného. Ani slovem se však nenaznačuje, že se chtělo dosíci ještě něčeho jiného, totiž účinku na ceny. To se připouští až potom, když už věc byla hotova a když se ukázalo, pak působí. Jisté zvýšení cen nemohlo být nevídané.

Ale tím není historie skončena. Téhož 20. dubna podali senátoři Thomas a Robinson návrh zákona „k oživení amerického obchodu a

zvýšení cen zboží“.

Hlavní ustanovení tohoto návrhu mělo být zmocnění vlády, aby snížila zlatý obsah dolaru nejvýš o 50%. Další zmocnění se týkalo přijímání stříbra v jisté výši na splátky válečných dluhů a konečně šlo o vydání nových bankovek k nákupu amerických státních papírů nejvýš za 3 miliardy dolarů.

Zajímavé je při tom, že toto není návrh, podaný na základě Rooseveltova poselství. Poněvadž jeden z navrhovatelů, totiž senátor Robinson, byl jinak vždy účinným podporovatelem presidentových podnětů (leckdy se stalo, že bylo přečteno Rooseveltovo poselství a senátor Robinson už podával návrh zákona podle jeho směrnic), je víc než pravděpodobné, že president o tomto návrhu věděl a také se v tom smyslu psalo v novinách. Ale oficiálně nebyl z jeho iniciativy. Také se nestal zákonem samostatně tak, jak byl podán, nýbrž nakonec z něho byla třetí část zemědělského zákona, Agricultural Adjustment Act, takže nepřímo byla příští devalvace dolaru spojena se zemědělskými požadavky.

Z toho všeho se zdá vyplývat, že Roosevelt byl k měnovému pokusu, který se později rozvinul, přiveden teprve na základě porad „brain trustu“ a není vyloučeno, že pokládal za vhodné, přizpůsobit se zřejmému přání většiny kongresu a přijmout jeho linii. Přijal ji ovšem pak loyálně, trval na ní a v dalším svém projevu do rozhlasu 7. května mimo jiné řekl:

„Vláda si vytkla jako konečný cíl zdvihnout ceny potřeb do takové výše, aby ti, kdo si vypůjčili peníze, mohli průměrně splatit

svůj dluh v témž druhu dolarů, jaký si vypůjčili. Nechceme, aby dostali tak laciný dolar, že by mohli splatit svůj dluh mnohem menší částkou, než si vypůjčili. Jinými slovy, chceme napravit křivdu, ale ne způsobit jinou křivdu na opačné straně. Proto byla dána zmocnění vládě, aby se postarala, pokud bude třeba, o rozšíření úvěru, aby napravila nynější křivdu. Těchto zmocnění se užije jen, pokud toho bude třeba a bude-li toho třeba k dosažení účelu.“

Poslední věta je zase příznačná pro Rooseveltovu rezervu. Celý projev pak je výrazem snahy jít spravedlivou střední cestou, která by nikomu nedávala výhod, ale také nikoho nepoškodila. Poklesem cen se dolar zhodnotil nad výši, jakou měl, když dlužníci si vypůjčovali; jde o to, aby se zase na tuto výši vrátil, ale ne pod ni.

Důvodem této nápadné rezervy Rooseveltovy mohla také být ta okolnost, že ovšem mu bylo známo, že v kongresu by se našla většina pro měnové a případně inflační zásahy, ale zároveň věděl, že v této většině není celá demokratická strana. Potvrdilo se to jasně tím, že když Thomasův „Inflation Bill“ se ocitl v senátě, ozvala se proti němu kritika a námitky nejen z republikánských řad, ale i od demokratů. Ozval se dokonce autor odstavce o „zdravé měně“ v demokratické volební platformě presidentské, senátor Glass, a otevřeně naznačoval, že takto si to nepředstavoval. Roosevelt sám asi se díval na měnové zmocnění jako na další prostředek, jehož by bylo možno užít, ale hlavní váhu původně sám asi kladl na opatření proti nadvýrobě.

O ta požádal kongres už 16. března poselstvím, v němž mimo jiné pravil: „Říkám vám otevřeně, že jde tu o novou cestu, po které se dosud nešlo, ale se stejnou otevřeností říkám, že nebývalé poměry volají po vyzkoušení nových prostředků na pomoc zemědělství. Udělá-li se poctivý pokus o to a nepovede k očekávaným výsledkům, budu první, jenž to uznám a vám oznámím.“

Zřejmě tu tedy není ctižádosti o „nové cesty“ stůj co stůj. Je tu však hluboká a velká ctižádost po konečném a spravedlivém úspěchu.

Roosevelt a farmáři.

Kritika z městských vrstev namnoze vytýká této části Rooseveltova zákonodárství, že je třídní, že je ve prospěch jediné třídy a při tom třídy, o níž se může říci do jisté míry, že si katastrofu „přispekulovala“; odsuzuje-li Roosevelt jinde velmi ostrými slovy spekulaci, jaká je prý v tom logika?

Rooseveltovi ovšem není neznámo, že velicí farmáři se připravili do katastrofy skutečně do značné míry spekulací. Ale Roosevelt je do té míry realistický politik, aby věděl, že třest za tuto spekulaci nesmí jít tak daleko, aby postihl celý národ. Při svých opatřeních nemyslí na největší farmáře, na ony známé „absentee“, kteří jsou farmáři jen proto, že jim patří obrovské lány půdy, ale kteří žijí na veliké noze ve městech a o hospodářství se nestarají. Roosevelt mluví zejména o tom, že je třeba zabránit „loss of farm homes“, že je třeba zamezit, aby farmářům byla prodána střecha nad hlavou. Sklání se tu před tradiční americkou láskou k domovu (známá píseň „Home, sweet home“ je vlastně písní americkou) a už tím ukazuje, že mu jde hlavně o farmáře střední a malé, kteří na své půdě opravdu hospodaří. Je si zřejmě vědom velikého významu právě těchto farmářů pro americké hospodářství a souhlasí s těmi, kdož dokazují, že poměry v Unii by byly po nejedné stránce jednodušší, kdyby farmářů tohoto druhu bylo víc. Ti druzí se při pomocných opatřeních nutně svezou, ale jinak to nejde.

Pomoc Federal Farm Boardu tedy selhala; byla to pomoc, s níž přišli republikáni, byla to ovšem také pomoc třídní, neboť ztráty z výkupu obilí a pozdějšího poklesu cen nesly konec konců ostatní vrstvy. Ani Rooseveltovi nezbyvá, než

hledat pomoc třídní, ale chce mít pomoc účinnější, než byla dřívější.

Vychází z toho, že ceny zemědělských plodin poklesly víc než průmyslových výrobků. Je to proto, že v zemědělství je nadvýroba největší. Jde tedy o to, aby se zabránilo nadvýrobě a jde o to, aby se ceny poněkud zlepšily v poměru k cenám průmyslovým. Zlepšení cen se může dosíci tím, že na některé zemědělské produkty se uvalí daň v tom okamžiku, jakmile se začínají zpracovávat. Na příklad na pšenici, když se začne mlít. Tuto daň si však nenechá stát, nýbrž vyplatí ji farmářům jako příspěvek k tomu, co za své plodiny dostanou, ale bude při tom něco od nich za to chtít: musí se zavázat, že omezí pěstování příslušné plodiny nebo výrobu příslušného produktu podle toho, jak jim bude určeno. Důraz se klade na *do h o d u*; nikdo není nucen tuto pomoc přijmout a nikdo není nucen omezovat svou výrobu. Ale doufá se, že ve většině případů se k dohodě dospěje.

A kdo to platí? Zvyšovat ceny zdaněných výrobků by nebylo třeba. Průmyslová výroba má vyšší cenovou úroveň než zemědělská. Proto mlýny, zpracovatelé masa atd. by mohli daň nést ze svého při dnešních cenách. Nestalo by se tu vlastně nic, než přesun části dosavadních zisků průmyslu do kapes zemědělství. Solidarita výrobních stavů i pokud jde o kapsy? To je opravdu nová cesta, po které se ještě nešlo; jenže, jak známo, jsou také cesty, jež nikam nevedou.

Tentokrát to s návrhem zákona nejde tak rychle, jako s prvními návrhy. Ještě se tento „Administration Farm Relief Bill“ nevrátil k podpisu na jeho stůl, když Roosevelt začal zásobovat kongres dalšími podněty. Mezi nimi je zase jeden zemědělský, v poselství z 3. dubna:

„Jako nezbytnou část širokého plánu k ukončení násilné likvidace majetku, ke zvýšení nákupní síly a k rozšíření úvěru ve prospěch výrobních i spotřebních vrstev našeho obyvatelstva požadují od kongresu zvláštní zákony o hypotékách a jiných formách zadlužení našich zemědělců. Je velmi dobře známo vám všem, že tisíce a tisíce farmářů ve všech krajích země nemohou platit dluhy, ujednané v době, kdy ceny jejich sklizně byly úplně jiné hodnoty. Zákonodárství, o němž nyní jednáte, a které má zvýšit zemědělcům ceny, je definitivní krok k tomu, aby farmářští dlužníci mohli platit své dluhy za cenových podmínek podobnějších těm, za nichž dluhy ujednali. Ale to není dost. Federální vláda by se dále měla postarat o refinancování hypoték a jiných dluhů, aby tak dosáhla slušnější úpravy základního kapitálu dluhu i snížení úroků, které v mnoha případech jsou tak nesvědomitě vysoké, že to odporuje zdravé veřejné politice. Přechodnou úpravou amortisace byl by farmářům poskytnut dostatečný čas k obnově naděje na konečné svobodné vlastnictví jejich vlastní země. Snažím se zabránit, aby statisícům farmářských rodin nehrozila ztráta domova a výrobní schopnosti.“

S tímto poselstvím byl podán v kongresu návrh zákona o zemědělských hypotékách (Farm Mortgage Bill). Po rozličném vyjednávání jej senát spojil s předchozím návrhem o úlevě farmářům a jako další část přidal původní Thomasův „Inflation Bill“. Celek se nyní nazývá stručně Agricultural Adjustment Act a stal se zákonem až 12. května. Základní myšlenky vládních návrhů v něm zůstaly, ale v podrobnostech bylo leccos jinak upraveno.

Jako základní účel tohoto zákona (to be the policy of Congress) se prohlašuje zjednatí a udržetí takovou rovnováhu mezi výrobou a spotřebou zemědělských produktů a takové tržní podmínky jejich, aby ceny u zemědělců dosáhly úrovně přiměřené úrovni výrobků, které zemědělci kupují, a to ve stejné míře, jako tomu bylo v době od srpna 1909 do července 1914. Toliko pokud jde o tabák, má se dosíci cenové úrovně z doby od srpna 1919 do července 1929. Má se při tom postupovat co nejrychleji je možno, ale s nále-

žitým zřetelem na zájmy spotřebitelů, kteří nemají nakonec platit za zemědělské výrobky víc, než platili v době od srpna 1909 do července 1914.

V Rooseveltově knížce „On our way“ vypadá celá věc dosti jednoduše, poněvadž prezident se omezuje na svá poselství a něco málo poznámek. Zákon sám však a zvláště pak četné vyhlášky a prohlášení k němu podávají obraz daleko méně jednoduchý. Není možno zde jít do všech podrobností, nutno se spokojit jen s nárysem hlavních ustanovení. Zákon dává rozsáhlá zmocnění státnímu sekretáři pro zemědělství, aby zasahoval do zemědělské výroby tak, aby se splnil účel zákona. Na rozdíl od průmyslového zákona není zde přímo určeno, kdy Agricultural Adjustment Act pozbude účinnosti; prezident jej má zbavit platnosti (pokud jde o zásah do výroby), až ve Spojených státech pomine zemědělská krize.

Státní sekretář pro zemědělství je zmocněn, aby sjednával s farmáři dohody o omezení výroby pšenice, kukuřice, rýže, tabáku, bavlny, vepřů, mléka a mléčných výrobků, při čemž každý farmář, který vyhoví stanoveným podmínkám, dostane náhradu. Tato náhrada plyne většinou z daní uvalených na první zpracování oněch produktů (nebo i produktů příbuzných), toliko u bavlny je kombinována s právem žádat o příděl bavlny z vládních zásob ve stejné výši, v jaké bylo pěstění omezeno. Státní sekretář pro zemědělství je zmocněn ujednávat dohody o prodeji a způsobu prodeje, aby se zamezilo podbízení cen; pro tyto případy se výslovně ruší platnost zákonů proti trustům (to je obdoba průmyslových „codů“). Obdobná daň, jako při zpracování produktů, se vybírá přirozeně také při dovozu, kdežto při vývozu se zaplacená daň vrací.

To je stručně obsah první části zákona, která se týká výroby. Její účinné provedení předpokládalo vznik rozsáhlého administrativního aparátu, nazvaného Agricultural Adjustment Administration, zkratkou A.A.A., ne nepodobného aparátu N.R.A. Na rozdíl od průmyslové organizace nerozvíjela se činnost tohoto A.A.A. tak rychle, zřejmě proto, že zde šlo o provádění akce velmi spletité, odpovědné a zároveň velmi nákladné. 16. června byl ohlášen plán o úpravě výroby pšeničné, 19. června byl oznámen plán bavlnářský, 24. června plán o omezení pěstění tabáku a 28. června plán o omezení kukuřice a vepřů. Každá z těchto akcí se nevyvíjela stejně rychle. Lze si snadno představit, že při obrovské rozloze Spojených států bylo provádění těchto plánů úkolem nesmírně těžkým a že měsíce pozdního léta i podzimu loňského roku nebyly pro státního sekretáře Wallace dobou klidného a spokojeného úřadování.

V posledních dnech června, když cena pšenice v Chicagu dosahovala přibližně 1 dolaru (měsíc před tím ještě byla 72 centy), byla vyhlášena daň na první zpracování pšenice, a to 30 centů za bushel. S vybíráním se mělo začít 9. července. Bylo ohlášeno, že asi 135 milionů dolarů bude možno rozdělit mezi farmáře, ovšem jen ty, kteří podepíší smlouvu o zmenšení osevné plochy. S počátku se myslelo asi na omezení 20%, ale poněvadž zároveň zasedala v Londýně konference hlavních světových pěstitelů pšenice, která se měla usnést na omezení závazném pro účastníky, nebyl to ještě definitivní plán. Pšeničná konference skutečně dospěla v Londýně k dohodě a plán byl pak koncem srpna jí přizpůsoben.

Zatím však se zběhlo něco, co velmi otráslou celou stavbou New Dealu, a co povážlivě připomínalo černé dny bursovního krachu v roce 1929. Celý New Deal a vše, co se dělo okolo něho, vzbudilo přirozeně množství dohadů a rozličných pověstí. Zase se probudil hráčský smysl Ameriky, tak těžce postižený v roce 1929, ale natrvalo neuhasitelný. Ať už názor o prezidentových plánech byl jakýkoli, vystupňoval

tento plán značné koupě akcií na burse. Buď se to povede, pak bude dobře mít akcie, poněvadž bude prosperita, nebo se to nepovede, a pak také bude dobře mít akcie, poněvadž potom nastane hrozná inflace. Ale nejen akcie, také jiné tržní hodnoty se dočkaly značné konjunktury. Mezi nimi bylo i obilí, zejména pšenice, které prospívaly přirozeně všechny zprávy o chystaných zásazích ve prospěch omezení osevu, i když mnohým se už jen z těchto zpráv o tom, jak se to má provést, točila hlava. Vedle toho byly počátkem července zprávy o některých nepříznivých vlivech přírodních a tak se vysvětluje, že i obilí na burzách čile stoupalo. Poslední dny však přinesly do této naděje na růžové zisky trochu zklamání. Vláda zřejmě nechtěla, aby ceny průmyslových věcí příliš stoupaly, naopak chtěla nutit průmysl ke zkrácení pracovní doby a mezd. Na pšenici byla uvalena daň, která se neměla — aspoň ne celá — převalit na spotřebitele. Tohle už nešlo průměrným Američanům dobře do hlavy, poněvadž oni čekali, že bude jakýsi boom, že prostě všechno půjde nahoru a že to vláda tak chce. A když viděli, že vláda se do tohoto stoupání vkládá nějakým způsobem jim nesrozumitelným, dostali strach o peníze, které si vypůjčili na nákup akcií, na nákup obilí i jiných věcí a honem, honem prodávali. 17. července dosáhla pšenice v Chicagu ceny 116 centů, tedy už značně více než v době, kdy byla vyhlášena pšeničná daň. Ale druhý den už nastalo první hromadné prodávání ze strachu, záznam pšenice klesl na 114, následujícího dne se poplach stupňoval a pšenice klesla na 105 a 20. července už stála jen 90 centů. Podobný vývoj byl i na burse cenných papírů, od 18. do 20. července se prodalo v Novém Yorku obrovské množství akcií. Některé z nich ztratily za 3 dny až třetinu ceny. Z Washingtonu se zasáhlo. Ne na burse cenných papírů — Roosevelt v tom zřejmě nechtěl napodobit svého předchůdce a snad dokonce byl rád, že ta spekulaci horečka se trochu ochladí. Vycházel asi z názoru, že Američany lze odnaučit přílišné hře na burse jen častější škodou. Ale Roosevelt naprosto nemohl potřebovat, aby zase začalo klesat v ceně obilí. Proto na burse cenných papírů se spokojil se zkrácením denního trhu s 5 na 3 hodiny, ale chicagskou bursu vůbec zavřel do příštího pondělka, do 24. července. V pondělí bylo dovoleno ji opět otevřít, ale záznamy se nesměly pohybovat níže, než byly 20. července. Také skutečně se podařilo pšenici udržet na 90 centech. Koncem července nastalo zase jisté uklidnění, cena pšenice se trochu zlepšila, v srpnu pak dosáhla zase dolaru, ale v září, když bylo jasné, že ve většině evropských zemí je sklizeň až příliš dobrá, nastal zase zpětný pohyb až i pod 90 centů. Bylo jasné, že na vládním plánu se musí trvat, poněvadž sám ze sebe se trh neozdravil. Vláda ostatně také nepomýšlela na jeho zastavení nebo omezení. V polovině srpna se rozjely tisíce vládních agentů po Unii k farmářům, aby jednali o smlouvách. V polovině září už měli farmáři dostat zálohu na prémii, a to dvě třetiny celé částky, jež jim podle omezení osevu příslušela.

Ale plán pokračoval dost pomalu. Také ve farmářích se probudil spekulaci smysl a ne jeden začal počítat, co mu to vynesle. Když omezi osev, dostane ovšem od vlády premii z výnosu daně; ale otázka byla, nevydělá-li víc ten, kdo neomezí osev, nechá omezit ty druhé a potom vyzíská na stouplé ceně pšenice víc, než by získal na vládní premii. Není proto divu, že bylo třeba namnoze dlouhého jednání a dlouhého přemlouvání. Poněvadž žádný farmář si nemohl svou věc vypočíst jednoznačně a přesně (zisk závisel na tom, kolik bude těch, kteří osev omezí a pak ovšem na tom, jaké budou sklizňové poměry v roce 1934), byla s nimi těžká řeč. Jednání postupovalo tak zvolna, že ve Washingtoně byli na podzim hodně netrpěliví a zklamaně zjišťovali, že bohužel

nelze plán provádět ve vzduchoprázdném prostoru a že nutno stále se ohlížet na to, jak se vyvíjí trh, i na nevypočitatelné vlivy a nálady spekulační. Nejhorší bylo, že v říjnu ceny klesaly dále. Nejradiálněji farmáři už toho začínali mít dost, začínali mluvit o tom, že ten president je jistě zaprodán průmyslu (poněvadž průmyslové ceny zvolna stoupaly) a místy sáhli ke stávce. Nedodávali prostě zboží na trhy. Zatím sekretář Wallace a jeho spolupracovníci vymýšleli kdeco, jak by bylo možno vyvézt nějakou část sklizňových přebytků někam, za ztrátovou cenu, a jak ztrátu vynahradit z těch daní na první zpracování plodin. Také se nakupovala pšenice pro nezaměstnané na vládní útraty. Farmáři žádali o určení pevných cen — to však Roosevelt přece jen nepovolil, riziko bylo příliš velké. Ale nakonec se A. A. A. nevyhnula poskytování záloh na budoucí prodej, něco podobného, co kdysi dělal Federal Farm Board. Jistě nebylo loni na podzim a v zimě dobře vůdcům nové zemědělské politiky v Unii, zklamání bylo víc než úspěchu, přes to, že hlavně pro zemědělský zájem se pokračovalo v znehodnocování dolaru.

Nicméně neztráceli hlavy a pokračovali. Nejen v plánu pšeničném, ale i v ostatních. Jaký bude nakonec výsledek, nelze dnes ještě říci. Všechny akce na omezení osevu neměly stejný úspěch, poměrně největší byl, jak se zdá, u bavlny, kde restriční politika byla letos zostřena. Letos ovšem se dostavil New Dealu neočekávaný spojenec v přírodě. Sucho zřejmě ohrožuje sklizeň v některých oblastech. Ale tento spojenec je potměšilý a zrovna tak málo vypočitatelný, jako loni na podzim byla nálada farmářů. Kdyby přestoupilo sucho jistou míru, mohlo by být zase zle — z jiných důvodů než dříve. Proto nezbývá než doufat, že i to sucho se bude držet v slušných mezích, že bude i ono „fair and honest“. Zatím pšenice v Chicagu dosáhla úrovně přibližně takové, jako měla loni v létě. To je sice nepochybný úspěch, ale cíle tím se ještě nedosáhlo, zvláště když stoupla i cenová úroveň jiných věcí, které farmáři kupují.

literatura a umění

F. Peroutka:

Je pokladna Melantricha světový názor?

Dvě byly dosud hlavní vady české kritiky, a nyní hrozí, že se k nim přidruží třetí, nejprotivnější. Stěžovali jsme si, že českou literaturu posuzují chabí, tichošlápští, nalevo a napravo poklonkující referenti bez odvahy a bez osobnosti. Pravda, nebyli v ničích službách mimo ve službách své úzkostlivosti, ale jejich umrtvující působení stačilo vzbudit dojem, že se v české literatuře už od nepaměti nic pozoruhodného nestalo ani v kladném ani v záporném smyslu. Neměli tolik duchovních sil, aby statečně prokleli knihu mizernou, ani aby dobrou statečně pochválili. Teskně a nezajímavě se nimrali v tom i v onom. Pak přišla druhá útrapa: kritikové sice drsní a dovedoucí býti hrubými (což ostatně působilo osvěživě po periodě uctivého nimrání), ale bez duchovní svobody a beroucí svá měřítka z oblastí mimouměleckých, kritikové ve službách komunistické partaje. Ti vyhlašovali své posudky jménem třetí internacionály. Nyní pak, jak se zdá, hrne se útrapa třetí: průbojná a smělá kritikové ve službách jednoho nakladatelství, estét-

ská garda Melantricha, silné lokty Melantricha, drzé čelo Melantricha, pan Fučík z Melantricha.

Už několik nakladatelství založilo si u nás v minulých letech nakladatelské časopisy, aby bylo kde vychalovat své zboží. Ale dělo se to s poměrnou poctivostí; hledí nebylo tak spuštěno, aby tvář nakladatelova byla zakryta. Typem mohou býti „Rozpravy Aventina“. Tady každý hned věděl, na čem je: jméno nakladatelství bylo už v titulu, a tak nikdo neupadl do pokušení věřit, že se sloupců tohoto časopisu vychází čistý a bezohledný hlas pravdy. Ale tento typ nakladatelského časopisu byl tak rychle překonán jako sentimentální licousy jeho majitele, p. dra Štorcha-Mariena. Poněvadž ve všem je pokrok, modernější typ nakladatelského časopisu skryje jméno svého nakladatele do podzemí a vychází s jakýmsi absolutním, neposkvrněným titulem: „Listy pro umění a kritiku“. Kdyby původ zboží měl býti řádně označen, musil by titul ovšem znít: „Melantrišské listy pro umění a kritiku“. V takovém časopise tedy napodobí obchodní ředitel nakladatelství Melantricha, p. Fučík, bývalý kritický aspirant, hlas svobodné kritiky, a poněvadž je to obratný a čilý mužík, který všude vleze, někdy také do cizího stylu, je někdy nakladatelovo zařvání přibližně podobno hlasu kritikovu, aspoň pro laiky. Poněvadž, jak jsem se už zmínil, na všem je pokrok, nemá p. Fučík ani licousy ani nepropaguje výrobky svého nakladatelství přímou pochvalou v melantrišských „Listech pro umění a kritiku“. Specialisuje se na odstřelování autorů, kteří vycházejí v nakladatelství jiném a kteří by mohli svou popularitou jeho nakladatelskou politiku ohrozit. Tuto práci koná buď sám pod různými šiframi (chápe, že do shromáždění kritiků se může nakladatelský zaměstnanec vloupat jen v přestrojení), nebo si na ni zjedná odněkud nějakou nepatrnou a neznámou existenci, která mu za tu nebo onu slíbenou výhodu poslouží svým nicotným jménem. Jak se to dělá: nedávno byla literární veřejnost svedena k debatě, není-li Wolker už překonán a nemá-li nastat odvrát od Wolkerova. Prostá a pozemská příčina těchto vznešených debat byla v tom, že v téže době, kdy nakladatelství Melantricha začalo vydávat sešitové vydání spisů Durychových, přišel nakladatel Petr se sešitovým vydáním Wolkerova a vyhrál to u knihkupců. Protože však nakladatelský zaměstnanec Fučík, který se tu cítil zasažen, je tak šťasten, že má za intimního přítele kritika Fučíka, pohotově splatil kritik pohanu, která se přihodila nakladateli, a „Listy pro umění a kritiku“ sestavily seznam estetických důvodů, pro které by čtenáři měli Wolkerova přestat číst. Nebo, pro týž rozdíl mezi mým a tvým, „Listy pro umění a kritiku“ si velmi stěžují na nepochopení Otokara Březiny (jehož spisy vycházejí v Melantrichu), avšak pokud se týká na p. Karla Čapka (jehož spisy v Melantrichu nevycházejí), napsaly jen na půl huby, že není náhodou, že se Karel Čapek podpisuje K. Č., uvádějíc to veřejně v nějakou hanebnou a urážlivou souvislost s Kč a redukujíc celý spisovatelský zjev K. Čapka na výdělečný pud. Jaké to citlivé pochopení básníka (jinde ovšem vycházejícího)! Takto rozdílného pochopení se dočkají autoři v „Listech pro umění a kritiku“, vždy dle toho, kde vycházejí. Podle horečné pozornosti, kterou „Listy pro umění a kritiku“ výdělečnému motivu u spisovatelů věnují, zdá se, že výdělečný nerv jejich redaktora, komerčního ředitele Melantricha, je abnormálně

podrážděn. Blíží se k estetice zejména s této strany. Dal také mně vytknout v jednom z čísel svých listů, že posuzují Březinu (nezapomínejme ovšem, že jeho spisy právě vydává) se stanoviska businessmana. Co to je, nevím, ale pravděpodobně nějaká drzost. Kdyby vás na ulici potkal opilec a řekl vám, abyste se klidil s cesty, poněvadž ho obtěžuje pach kořalky, který z vás vychází, nebo kdyby vás pronásledoval hrbáč a vyptával se vás, co si hodláte počít ve světě se svou zkrivenou páteří, byli byste právě v takové situaci, v jaké je spisovatel, kterému nakladatelský — tedy obchodní — zřízenec vytýká businessmanství. Zajímavý to podnik, tento Melantrich, a různé jsou v něm souvislosti. Je to, jak známo, nakladatelský podnik národněsociální strany, která — kolik je tomu let — slíbila, že vrátí peníze, které dostala od bratří Stříbrných. Pochválili jsme tehdy tento úmysl, bohužel předčasně, poněvadž strana nic nevrátila. Kdyby vrátila skutečně, měl by také Melantrich jiné starosti než doplácet na pasivní „Listy pro umění a kritiku“. Rozvážíme-li věc dobře, vytýká tedy obchodní ředitel Melantricha za Stříbrného Kč Karlu Čapkovi, že se podpisuje K. Č. Čímž teprve rozsah smělosti je náležitě osvětlen.

Mohatný to také podnik, tento Melantrich. Má totiž chapadel jako polyp. Jeho zakladatel, p. Jaroslav Šalda, je vlastně sympatický zjev. Je to jeden z těch českých lidí, jako Baťa, kteří ukázali, že něco dovedou, a za leccos si zaslouží pochvaly. Ale nemůžeme všechny projevy životnosti Melantricha posuzovat jen s hlediska potěšení nad obratným podnikatelem. Pokud chapadla Melantricha zasahují také na pole kulturní, musí to být posuzováno s hlediska kulturního, a výsledek je obyčejně ten, že člověk hledá sekyru, aby chapadlo utnul. Jeden muž, který také nějakou dobu prožil ve službách tohoto podniku, nám velmi plasticky vylíčil osobní poměry v něm. „Znáte,“ pravil, „Chaplinův film o vystěhovalci? Pamatujete se, jak tam za bouře sedí vystěhovalci u stolu, a miska s jídlem posunuje se hned k tomu, hned k onomu, podle toho, jak se stůl nakloní? Taková loď vystěhovalců je Melantrich. Jsou tam vystěhovalci z katolicismu, vystěhovalci z komunismu, kteří krví buržoasie, již dříve obchodovali, chvatně natřeli polovinu bílého hadru a sestavili si tak červenobílý, národněsociální prapor, kterým nyní mávají. Zatím dole, v podpalubí, neznajíce slunce, veslují staří národní sociálové, zpívajíce teskné písně o svobodě.“ Snad by se Melantrich také dal zobrazit přirováním, kterého Papini užil o pragmatismu. Musíte si představit, napsal, pragmatismus jako dlouhou chodbu, do níž ústí mnoho světnic; v jedné někdo pracuje na díle ve prospěch atheismu, v druhé někdo prosí o víru a odvahu, ve třetí je chemik, ve čtvrté idealistický filosof, v páté někdo dokazuje nemožnost metafysiky. Obsah světnic Melantricha je spíše pestřejší: hle, zde v této místnosti sedí muž, který přijímá inseráty, hlásající, že tu nebo onu dívku omrzelo panenství, nebo že starší, zámožný gentleman by rád podnikl cestu s mladou, chudou plavovlasou dámou, ačli pošle fotografii; vedle právě protestantský filosof dopisuje článek ve prospěch morálky; za ním má pokoj král Sahary, pak člověk, který pořádá ohňostroje na Vltavě; pak vystěhovalec z komunismu, přísný a neoblomný estét, pokud píše do „Činu“ nebo do „Listů pro umění a kritiku“, značně méně přísný jako lektor „Hvězdy“ a „Pražského ilustrovaného zpravodaje“, kde doporu-

čuje romány jako „Z paměti pražského Cliftona“, „Elvíra jde k filmu“, „Lesk a bída miliard“, „Život je sen“; pevně drží misku s jídlem, která se k němu přisunula; za ním drží si misku malíř, jiný vystěhovalec z komunismu, který po celý dosavadní život s oblibou kreslil veverky Václava Klofáče; poněvadž na tomto místě v tom už nemůže pokračovat, dokazuje volnost svého ducha neriskantními útoky na Karla Čapka, za kterým nestojí žádná strana; hle, tady surrealista za jinou misku kreslí realisticky, tady katolík se snaží mluvit národněsociálním jazykem; tady je oddělení volnomyšlenkářské a československé, naproti se vydává Durychovo ultrakatolické vylíčení Bílé hory; zde sedí muž, který v autorech vycházejících v jiných nakladatelstvích, odhaluje businessmanství, vedle něho muž, který mladičké autory Melantricha dává po šťastné operaci slepého střeva fotografovat pro noviny i s ošetřujícím lékařem a který nedávno přišel na nápad, obtěžovat telefonní abonenty pražské sítě tím způsobem, že od nich žádal, aby budou-li zavoláni, místo „halo“ ohlásili se slovy: „Maryjka nevěrnice“ (film, vyrobený nákladem Melantricha); který z nich splní tuto duchaplnou podmínku, dostane od Melantricha knížku. Je libo antisemitismus? Račte do těchto dveří, kde je napsáno „Večerní České slovo“. Je libo filosemitismus? Přečtěte si referáty ranního „Českého slova“ o knihách židovských autorů, které vydal Melantrich. Cítíte odpor k německým emigrantům? Pak budete obslouženi zde. Litujete jich? Vaše city budou všele opětovány, vstoupíte-li do dalších dveří, za nimiž se připravuje souborné vydání Jakoba Wassermanna. Záchvaty sociální revolty dodá „Večerník Českého slova“, plesovou robu poradí „Eva“ zároveň s receptem na pudink. Ať si myslíte, že Bílá hora byla neslýchané neštěstí nebo štěstí seslané od Boha, pochodíte-li chvíli chodbami Melantricha, najdete někoho, kdo je ochoten s vámi sympatisovat. a nade vším — estetické první patro. Tady sedí p. Fučík, sám utečenec z katolicismu a mstící se na národních socialistech za to, že mu dali zaměstnání, tím, že je, tyto staré protiklerikály, donucuje vydávat katolické autory, které by si katolíci sami vydat nedovedli. Tady není zdola slyšet křik „Ahoj!“, tady se nic neví o „Pražském ilustrovaném zpravodaji“, tady se pěstuje nejčistší estetika se zvláštním zřetelem k nakladatelským zájmům Melantricha, tady se esteticky posuzují autoři podle toho, kde vycházejí, tady se přesypá nebeský písek a tady se opovrhne vším tím shonem v přízení, ze kterého první patro žije.

Co spojuje dohromady tuto rozmanitou společnost? Jakého zázračného vynálezu soudržnosti bylo třeba, aby komunističtí a katolící vlni chovali se na těchto národněsociálních luzích mírně jako beránci? Zdá se, že toto všechno způsobil prostý vynález peněz. Pokladna syntetisuje tento pestrý zmatek. Každý z těch politických skautů, každá z těch různorodých individualit, která pobírá na prvního plat z pokladny Melantricha, odchází odtamtud spojená s ostatními jakýmsi velmi neurčitým, iracionálním světovým názorem, který nemá přesného jména mezi myšlenkovými proudy této doby — odchází stržena jakýmsi nejasným kulturním plánem — melantrišským plánem. Je to historie posunující se misky, málo povznášející historie komunistických a katolických intelektuálů.

Rozprava o sovětské literatuře

K nastávajícímu sjezdu sovětských spisovatelů.

25. června 1934 se bude konat v Moskvě všesvazový sjezd sovětských spisovatelů. Tomuto sjezdu předcházela veliká a rozmanitá příprava, která směřovala k tomu, aby na tomto prvním veřejném shromáždění spisovatelů byla předvedena jednotnost spisovatelů mladé sovětské republiky, jejich oddanost vládě a komunistické straně, a byly ukázány veliké výsledky sovětské literatury a její mezinárodní revoluční význam. Zajisté se podaří demonstrace jednotnosti spisovatelů a jejich oddanost sovětskému režimu a snad dokonce to bude vyjádřeno i skvělou formou, neboť ku sjezdu budou připuštěni pouze ti, kteří ve skutečnosti prokázali věrnost sovětskému režimu. Právo k účasti na sjezdu budou mít ti, kteří uznávají ústavu svazu spisovatelů a kteří své formální uznání podepřeli takovým činem, který nevzbuzuje nedůvěru přijímací komise, která sestává ze samých věrných komunistů.

Kdo má právo být členem svazu a právo být účastníkem sjezdu? Odpověď na tuto otázku nalezneme ve stanovách v následujícím znění: „Členy svazu mohou být spisovatelé (beletristé, básníci, dramatikové a kritikové), kteří uznávají sovětské názory a účastní se socialistického budování.“ Jaký cíl má tento svaz? V ústavě jest to formulováno takto:

„Účast na socialistickém budování uměleckou tvorbou sovětských spisovatelů; ochrana zájmů dělnické třídy a upevnění sovětského svazu prostřednictvím toho, že zobrazují třídní boj proletariátu; a výchova nejširších dělnických vrstev v duchu socialismu. Tvorba takových děl, která by měla vysoký umělecký význam a byla by nasycena hrdinským bojem mezinárodního proletariátu, pathosem vítězství socialismu obrazy velkou moudrost a hrdinství komunistické strany.“

Mnohem těžší bude uskutečnit druhý úkol, který má být na programu sjezdu: Sjednocení názorů na výsledky sovětské literatury a o cestách jejího dalšího vývoje. Zde nejsou věci tak snadné. Velmi obtížné bude skrýti jednomyslně přijatou resoluci oněch hlubokých a různorodých rozporů, které vnikly a rychle se vyvinuly za posledních dvou let. Rozpory, o nichž se nyní zmíníme, snad již existovaly od samého vzniku tak zv. sovětské literatury, ale nebyly pozorovatelné, poněvadž byly skryty pod poručenstvím samé vlády. A toliko od dubna 1932, život literární, který byl uzavřen v legálních a pololegálních kroužcích a v soukromých skupinách spisovatelů, začíná se prodírat ven na veřejnost. 23. dubna 1932 vzniklo rozhodnutí Ústředního komitétu komunistické strany v SSSR, který definoval stav literatury a literárních pracovníků. „Znamenité“ rozhodnutí, které dle mínění sovětských spisovatelů dalo možnost skutečnému vývoji sovětské literatury, zní následovně:

„Ústřední výbor konstatuje, že na základě značných úspěchů socialistického budování bylo dosaženo velikého vzrůstu sovětské literatury a umění jak po stránce kvalitní, tak i kvantitní. Komunistická strana všemožně napomáhala tvořiti a upevňovati zvláštní proletářské organizace v literatuře. Ale vzhledem k tomu, že vznikl kádr proletářské literatury, rámec existujících proletářských literárně uměleckých organizací již nedostačuje a brzdí vážný rozmach umělecké tvorby.“

Proto bylo rozhodnuto likvidovati všechny existující soukromé kroužky, a „sjednotiti všechny spisovatele,

kteří podporují sovětské názory a snaží se účastniti se na socialistickém budování, v jednotný svaz sovětských spisovatelů, při čemž by byla komunistická frakce“. Toto rozhodnutí vzbudilo v prostředí spisovatelů živou a vzrušenou rozpravu: U jedněch vzbudilo poplach a strach o literaturu vůbec, u jiných podezření, u třetích nadšení a naději. Toto byla první etapa vnějšího projevu literárního života. O podrobnostech tohoto momentu jsme se již zmínili v minulém roce. Zde se chceme krátce zmíniti o druhé etapě, která vznikla hned po 17. sjezdu komunistické strany a rozvinula se ve zvláštní literární hnutí, které se opírá přímo o nastávající sjezd. Na sjezdu komunistické strany měli čest mluvití aneb „sovětsky“ raportovati jménem sovětské literatury pouze dvě osoby: Spisovatel F. Panferov a P. Judin, plnomocník strany pro práci ve svazu spisovatelů. Judin ve svém projevu charakterisoval všeobecný stav literatury takto:

„Naše literatura není na úrovni úkolů socialistického budování. Život jest složitější, hlubší a zajímavější, nežli jest podáván v uměleckých dílech; soudobý hrdina umělecké literatury jest podáván mnohem méně jasně, chytře a zajímavě, nežli jest tomu ve skutečnosti, naše literatura ještě nepodala příslovečných typů. Ale není pochyb, že dělnická třída ze svého středu vydá takové spisovatele a dá taková umělecká díla, která budou důstojná velikých úkolů socialismu.“

Současně s ním vystoupil spisovatel F. Panferov, který formou feuilletonu vyprávěl o změně duše mužika; smysl jeho vystoupení směřuje k tomu, aby byl zdůrazněn veliký význam a zásluhy komunistické strany pro literaturu. Jest nutno podati dílo o tom, jak u mnohomilionového zemědělstva uplatnila se duše na pravém místě, jak našli novou socialistickou blaženost. Toto žema zvládneme, půjdeme-li cestou, naznačenou Stalinem.“ Panferov ukončil svou řeč pevným přesvědčením, že za pomoci komunistické veřejnosti sovětské literatury vytvoří takovou literaturu, která nebyla známa ani buržoasnímu režimu.

Ještě neutichl potlesk, který doprovázel řeč Panferova na sjezdě, když se na něj vrhla tatáž komunistická veřejnost a svrhla ho téměř s výše literárního sovětského Olympu. Na jedné schůzi, věnované kritice díla Panferova „Bruskij“, bylo toto uznáno za jedno z největších děl sovětské literatury. Ale hned poté vystoupil největší spisovatel sovětského Ruska M. Gorkij, který se obrátil s otevřeným dopisem na starého spisovatele S. Serafimoviče, ve kterém ho odsuzoval, že schválil Panferova a náhodně se zmínil o mužikovi tak, že Gorkij byl tím dotčen a rozhněván. Serafimovič podotýká, že dílo Panferova není tak hladké, tak ulízané, jak by to bylo zapotřebí, ale dlouho zůstane, poněvadž nehledíc k těmto nedostatkům, jest prosyceno velikou mužickou silou. „Podle spisů Panferova se již nyní učí a v budoucnosti budou dle nich studovati naši dobu.“

„Dovolte, abych Vám připomenul,“ odpovídal na to M. Gorkij, „že síla mužická jest silou sociálně nezdravou, a že kulturně politicky nadaná, důsledná práce strany Lenina-Stalina směřuje hlavně k tomu, aby byla vykořeněna z vědomí mužika tato jeho Vámi chválená síla, poněvadž tato síla ve svém základu není nic jiného, nežli třídním instinktem, instinktem malého vlastníka, který vyráží, jak my víme, ve formě zoologického sezvřetštění.“

Pochvalný názor Serafimoviče o mužiku se stal příčinou veliké nelibosti Gorkého a vzbuzení nového sporu. Sám Panferov, komunist, bolševik, nerozhází se ve svých názorech o mužikovi s Gorkým, jak jest patrné z jeho řeči na komunistickém sjezdu; zejména on se snažil dokázati svým dílem, že bolševici postavili duši

mužika na pravé miesto, ale v jeho románu to dopadlo poněkud jinak, t. j. tak, jak se o tom zmínil Serafimovič, že mužik, jako samostatná sociální síla, existuje i při režimu sovětském. „Toto nemá býti, není to pravda,“ tvrdí Gorkij.

A tak o otázce mužiků a odrážení jeho života v literatuře zmínila se celá řada spisovatelů, kteří se rozdělili na dvě skupiny: jedna se snažila upravit kolísavé literární postavení Panferovo a druhá za vedení Gorkého se snažila rozšířit tuto náhodnou kritiku Panferova na díla celé řady jiných mladých spisovatelů. Mužická otázka byla rychle skončena, a zvláštním projevem plnomocníka komunistické strany, který nejenom že potvrdil názor Gorkého, ale nařídil, aby tento názor se stal základem, t. j. spisovatelé si musí plně uvědomiti, že při líčení vesnického života nejen nesmějí volně tvořiti své typy, ale naopak, jsou zavázáni podávati takové typy, které vzhledem odpovídají názorům komunistické strany.

Další důležitá otázka pro literaturu bylo otázka o jazyce, formě a vůbec o vývoji sovětské literatury. Zde se shodli všichni na jednom: „Jest nutný bezohledný boj za očištění literatury od slovesného smetí“, prohlásil Gorkij a ihned po něm téměř každý spisovatel poznamenal, že se nevěnuje dostatečná pozornost jazyku, stylu a formě, nestuduje se klasická literatura, jak jest to nutné, bez čehož není možný žádný úspěch, že v literárním životě schází téměř umělecká kritika. M. Šolochov prohlásil: „Nastala doba, aby se mluvilo o literatuře statečným jazykem a věci se nazývaly vlastními jmény“, a táže se, jak je možno, že až do článku Gorkého nikdo z kritiků nepozoroval těch nedostatků, kterými jest přescycen román Panferova, „Bruskij“ (poznámka autora: Bruskij vyšel za čtyři léta v 21 milionových vydáních). Někteří spisovatelé sledovali výzvu Šolochova a hovořili o tom, o čem se doposud nemluvilo. Tak jeden z protivníků A. Tolstého mu v debatě připomenul jeho panský původ a historii jeho objevení se mezi sovětskými spisovateli. Až tak daleko došel spor. Všechny myšlenky a city v tomto sporu kromě věcí osobních směřovaly toliko k jedinému problému, ke svobodě tvorby a k volnému podávání obrazů života.

Jak až doposud pracovali sovětské spisovatelé? Na tuto otázku jasně a upřímně odpovídá mladý sovětský spisovatel, dramatik M. Pogodin: „... Jakmile pomyslíš na kolchoz, ihned máš na mysli publicistickou etnografii: jaké jsou dnes situace, jakou formu mají výpady třídního nepřítele, jaká hlavní kampaň odstraňuje jiné kampaně. Snažil jsem se všemi silami vyhnouti se této publicistické etnografii a nevšímání si situace pro dnešek, snažil jsem se nalézt stěžejní chod kolchozného života a tehdy se ukázalo, že jest nutno jednat s lidmi. L. Leonov při oceňování všeobecného stavu literatury poznamenává: „Věc nespočívá v tom, že jsme v pozadí, nýbrž v tom, že špatně vidíme. Spisovatel naší doby jest povinen předpovídati jevy dříve, nežli to zaregistrují státní úřady. U nás se vytváří standard průmyslové novely, románu a činohry (s povinnou katastrofou uprostřed a hrdinstvím mas)“.

Jest zajímavé, že stejné všeobecné ocenění podává nejlepší přítel Sovětů Romain Roland, v dopise, uveřejněném v „Pravdě“, se obrací k spisovatelům v souvislosti se sjezdem tal...: „Základní nedostatek většiny děl sovětské literatury záleží v tom, že se ome-

zují na zevní popis fakt budování. Jest nutno dotknouti se živých podzemních sil, dopomoci jim, aby se prvaly na venek, ale pro to jest nezbytné, aby poesie byla volná v oblasti čisté mysli a širokých snů“; v závěru přesvědčuje své přátele: „Zabezpečte volná místa básníkům a učencům. Podporujte čistou poesii a vědu.“

F. G.

Jiří Černý:

Nadrealisté a spol.

Pohádky pro malé komunisty.

Podíváme-li se na to, jak vypadají základní starosti kritika Karla Teigehe, dokumentované v jeho konfesích, otištěných ve dvou knížkách o „Světě, který se směje“ a „Světě, který voní“, neuhádli bychom, že jsou určeny k reprezentaci jednoho z komunistických sociálních revolucionářů. Teige si pohrává jako malé štěně, okouzlené čtyřbarevným míčem, hlásaje, že svět je hezký, protože je strakatý. „Základní starostí tohoto lidského neposedy“ (jeho slova) je hráti si na dadaismus, baviti se poesii cirku, tleskati v music-hallu a zasnívati se v luna-parku. Sotva by se vám podařilo vynalézt literární hru vzdálenější života a nepřátelštější skutečnosti, žertování, které by dovedlo obratněji zavíratí oči před přítomností, nežli Teigova filosofie poetismu a jeho „uličnická a cynická filosofie humoru“. Je sotva možno si představití něco bizarnějšího než to, že jeden z teoretických reprezentantů třídně uvědomělého a komunistického umění, stojícího ve službách třídního boje, se dívá takhle seriozně na svět, že vše je pro něho jen veliký cirkus, v němž je nejsladší činností dělati hloupé vtípy.

„Absurdní vtípy jsou nutnou potravou inteligentního století. Toto idiotství není naprosto zjevem povážlivým nebo dokonce úpadkovým. Právě naopak: je to zdravá ventilace přetopeného mozku, desinfekce proti bakteriím trudnomyslnosti a hmyzu existenčních starostí, výborná kanalisace úzkostí a chmur. Vitaminy, obživující naše psychické zdraví. Mašina na spalování sazí a smetí... Je třeba chvílemi býti oddán pošetilosti, je třeba chvílemi zakouseti štěstí, nejvyšší velebnou spokojenost, žítí „na vrcholcích radosti momenty naivní a svobodné veselosti“. A veselí takových vtípů není ledajaké umění:

Co je to lav?

— ? ?

— To je chyba tisku. Má býti lev“ (Str. 26.)

To je citát z jediné všeobecně kritické knihy komunistického reprezentanta, vydané v desátém roce socialistické výstavby. Jak poctivý a upřímný je jeho poměr k realitě, o tom svědčí proložené tištěná pasáž jeho knihy, již patrně pokládá za významnou:

„Ve městech zbudovaných konstruktivisty nechť zřídí poetisté kouzelné magic-city, magické město nové poesie, která jásá radostí a nečpí alizámem. Svět radosti a štěstí, svět smíchu a poesie, svět, který se směje a svět který voní: jen v radosti srdce a pružnosti sensibility nalézá lidský duch vznešenou veselost tvorby.“ (Str. 89.)

Kde žije tento dobrý muž? Jak jinak to má dopadati s politickým směrem, který se dává reprezentovati takovým žvástem, nežli jak to dopadá s komunismem v ČSR.? Je možno si představití hnutí neplodnější, papírovější, nepoctivější, než to, které dává život tak sterilním duchovním plodům? Při tom je těžko uhádnouti, jak dalece si tropí příslušník ze své strany žert, a jak dalece sahá jeho vlastní kritická nadutost, jež stojí sama na světě. Při řeči o Louisi Aragonovi praví ke svému výkladu:

„Činíme tak ostatně jenom proto, poněvadž se domníváme, že náš osobní výklad bude této básni ke cti.“ (Str. 33.)

Bylo by nesnadno přistupovati ke své látce důstojněji.

Cizí slova znějí tak inteligentně.

Kdybyste k posouzení Teigovy kritické metody aplikovali u něho tak oblíbený postup psychoanalytický a freudovský, dojdete patrně k poznání, že jeho záliba v arogantním bluffu kompenzuje jakési pocity méněcennosti, vznikající z nedostatku jakéhokoliv odborného poznání. Teige je amatér par essence, je kvintesencí diletanta: s jeho třepotavou povrchností, jeho eklektismem, s jeho neschopností býti původní. Miluje citáty a je z nich živ: všimněte si však, že skoro nikdy necituje knihy, nýbrž vždycky jen knihy o knihách. Nikdy nemanipuluje s postavami umělců, nýbrž vždycky jen s jejich odlesky v zrcadlech. Těchto citátů pak používá honosně, činí z nich svou zásluhu: je virtuosem v tom, propléta do svých essayí cizí myšlenky, uvedené jen nenápadným „prý“, bez citování autora; dovede s neuvěřitelnou obratností parafrazovati cizí stať skoro svými slovy, tak, aby vypadala jako jeho vlastní majetek; umí překvapivě iritovati čtenáře tím, že část cizí pasáže uvede jako citát a ostatek dodá bez označení citace, maje plně osobní uspokojení z této nezávadné hry na mystifikaci.

Teige je typický amatér i v tom, že sám není vtipný a dovede oceniti cizí vtip. Jeho traktáty jsou všude tam, kde necituje některou cizí charakteristiku nebo cizí nápad, neobyčejně nudné, podivně toporně psané, zatížené verbalismem, jenž má zakrytí nedostatek myšlenky:

„Nic není přirozenějšího, než že člověk, v tomto slzavém údolí, veden bezpečným instinktem a tím, co se zve darem vitality, svým chtitěm štěstí, pokouší se, aby se...“ (Str. 7.)

„Střeží se patetického vyjadřování, blábolivých emfází dutého romantického tenoru; pociťovali by to jako shoking.“ (Str. 13.)

„Dadaismus, toť anarchistická a zničující revolta, která devastovala svět umění.“ (Str. 46.)

Všimněte si krátkodeché trhavosti těchto vět, stálých odskoků a dodatků v myšlenkových závorkách, všimněte si honosivé záplavy cizích slov, i s chybným pravopisem anglického „shocking“, podívejte se na tu úpornou snahu oslňovati a ohlušovati, všimněte si prohazování vět fraseologickými zkamenělinami („v tomto slzavém údolí“), jež se snaží nadmouti malický obsah, pohleďte na ten toporný zápas s češtinou, na neorganické gallicisování, jež má zakrytí rozpaků z neovládání vlastního jazyka.

Forma má tu za jediný účel zastírat obsah. Neříká-li právě nic, říká to arogantně, ve formě naduřelého blufu, aby si dodal zdání svrchovanosti, povýšenosti nad všechna tahle malicherná pachtění umělců i klaunů:

„Nejnudnějšími tvory světa jsou literáti a všichni zbabělci“ (str. 8).

„Nuda je možná počátkem veškeré filosofie a jiných půvabných nepravostí, ale je také školou sebevraždy“ (str. 8).

„Sluší se označiti filantropické kroužky, Armádu Spásy, abstinentní spolky, naše umělecké korporace, veterány, ostrostřelce, selské jízdy jako dada... Ale Třetí Internacionála na štěstí není dada“ (str. 35—38).

„18 Hoffmann-Girls jsou splendídní etnografické resumé U. S. A.“ (str. 74).

Nemýlíte se, ten autor našel doma v knihovně „Sto nejvtipnějších výroků Oscara Wilda“: podobná četba může se státi nebezpečná, počne-li ji napodobovati stylista třetího řádu. Proměňuje se v mechanickou výrobu bonmotů. Teige však těmito odvozenými bonmoty se naučil vydávati se kdekoli toho bylo zapotřebí za „vtipného“. Tím, že se chystal překotně za okraj sukně každé nové umělecké módy, byl nucen stávat se koncem každé sezony vždy znovu svěd-

kem pohřbu své krátce zbožňované. Tím, že byl autorem mnoha manifestů a proklamoval mnoho směrů, byl nucen často říkati vždycky znovu v květnu pravý opak toho, co hlásal začátkem minulého září. Teigemu to však neublížilo u jeho straníků. Hlásal umělecký supremát revue jakožto definitivní stylistické formy „nejdnešnějšího“ umění, a revue zmizela beze stopy; dekoroval Music-Hall vyznamenáním nového a definitivního „Gesamtkunstwerku“, a Music-Hall se dostal do chudobince; objevil v poetismu poslední estetickou teorii, a podle cizích vzorů v ČSR. zhotovený poetismus skončil svou dráhu na této rodné-nerodné půdě předčasnými úbytěmi. Z jeho prorocství se nikdy nic nesplnilo: Karel Teige však měl vždycky dosti prozíravosti, aby dříve ještě, než by se kdo o tom mohl přesvědčiti, že je falešným prorokem, začal již opět hlásati novou víru. V tom právě spočívá jeho tak zvaná „vtipnost“; dovede našlapovati na špičky prstů a dovoluje spíše jiným, aby spadli do věci celou vahou těla. Je prostě diletant, opak fanatika.

Hrál si ve svém třiatřicetiletém životě na mnohá hnutí, ve skutečnosti mu však šlo o poetism stejně málo, jako mu dnes pramálo záleží na surrealismu. Šlo mu o něco jiného.

Literatura z kavárenské nudy.

Jde mu o to býti šéfem jedné generace, třeba jen šéfem dekorátorem. Vždycky nalezl potřebnou skupinu, pro niž by udával barvy, alespoň na několik měsíců. Nikdy nebyl skutečně seriosním teoretikem některého hnutí: to, co říká o kterémkoli směru, jehož se v té chvíli drží, je vždycky jen psáno na jeho okraj, jsou to vždycky jen poznámky stranou. Nemá formátu ani síly k velkému dílu, které by bylo projevem osobnosti, a nemá potřebné erudice ani píle na veliké dílo z oboru historie současné kultury. Není ani článkář a prolisťuje-li mnohé z časopisů, které redigoval, ať jsou to „RED“, „Doba“ nebo „Země sovětů“, všechny vás přesvědčí o tom, že tento redaktor „píše“ skoro jen z donucení a nerad. Jeho knihy jsou tenoučké svazky s třemi čtvrtinami obrázků. Je zkrátka typem oněch spisovatelů a non scribendo. Tím více mívají tyto typy kdy na literární politiku. Po této stránce právě si zaslouží této pozornosti. „Asfaltová literatura“ u nás v těchto representantech nabývá, patrně vinou špatné pražské dlažby pod vlivem podobných literárních politiků rázu literatury mramorových stolků. Stolků s falešným mramorem.

Příští literární historik bude nucen povšimnouti si podmínek celé řady směrů naší literatury a našeho umění po válce, vyrůstajících za kavárenskými stolky. Literární sociolog najde v tomto prostředí ve vzdálenosti konkrétního života, který sem doléhá jen v idealisovaném zkresení snímky v obrázkových časopisech kořeny všech těch stylismů, jež naprosto přeřaly poměr čtenáře žijícího mimo velkoměsto k nejmladší české literatuře. (Všimněte si, jak vliv kavárenského literárního stylu s jeho zálibou pro afektaci, jeho vášní pro útek od skutečnosti a lásce k bizárním jazykovým hříčkám působí u autorů ještě dlouho tam, kde už přerušili styky s tímto světem: na příklad u Vančury.) A konečně politický historik najde důvody naprostého selhání nejrevolučnějších ideologií v literární a umělecké praxi právě v této okolnosti, že komunistické umění dělali u nás vždycky jen kavárenští komunisté, literáti a divadelníci, kteří nedovedou mluvit s obyčejným člověkem, eklektikové, kteří zachraňovali svou existenci právě jen profesionální příslušností k umění jedné strany.

Jak se Karel Teige udržel ve funkci podobného ředitele umělecké sekce komunistické strany, je i komunistům zasvěceným do všech klíčků stranického apa-

rátu nejasné. Při každém novém směru, jenž na první pohled býval vždycky věcí dekadentskou a vzdálenou života, dovedl Teige přesvědčiti rozhodné politiky strany o tom, že směr má svůj význam literární a přesvědčiti rozhodující literáty, že směr má své poslání politické. Jak se tenhle podvod dělá, o tom svědčí lépe než cokoli jiného poslední surrealistický manifest, který je sice formulován a podepsán Nezvalem, je však podnikem Teigeho, muže v pozadí. Celý manifest je psán exaltovanou a snovou dikcí, dlouhohdechými nastavovanými souvětími, kaskádami cizích slov, a představuje chaotický celek, z něhož nejen dělník bez dalšího vzdělání, nýbrž průměrný inteligent neporozumí ani dvacetině:

„Jsme surrealisté.

To znamená jen zahodit básnictví, které se zahazovalo půvaby dobře klapajících políček, toho mechanismu, jež natáhl dětský vyluzovatel ozvěny (jako by nebyl jen falešně interpretujícím posluchačem klamu), malířství, hroznou omáčku, dlouhohdechými nastavovanými souvětími, kaskádami cizích slov, a představuje chaotický celek, z něhož nejen dělník bez dalšího vzdělání, nýbrž průměrný inteligent neporozumí ani dvacetině:

Rekne-li se revoluce, to znamená, že všechno je zralé, že o den později značí přežralý pískovcový balvan, opustili jsme včas to zaslepené stádo slaměných iluzionistů hodinu před potopou a ostrov, na kterém doletujem mezi znovunalezenými kornouty: krupice, odkaz plesnivě hlavy, pepř, sůl, — učiní z nás kosti země, z nichž se zrodí bez báje muži...

Prátelství, úchvatné prátelství, jakmile dlaň natažená směrem ke korupci je dána na pospas transmudaci zlata v jedinečně umístěný pohyblivý okenní rám. láska bez chloupků na těle a koupaná každodenně v modřidle očí jednoho, či v suchém písku Sahary těch ostatních, ostatně nezapomínejme, že se rychle uvolní místo pantherovi z rukaviček, jenž nás uchrání náklady příliš horlivých přítulností.

Nechápete? Nebyl jste dobře zasvěcen? Chcete za každou cenu vysvětliti pod čarou, blázinec pro rozum?“

Patrně mnozí nechápou, komunisté i nekomunisté. Pro ně připojujeme tyto vysvětlivky pod čarou.

Vysvětlivky pod čarou.

Komunismus celého tohoto nadrealistického hnutí je podvod. Jestliže se pořádalo sedmáct schůzí o surrealismu pro dělníky, jak nám prozradil na schůzi v Městské knihovně komunista Spitzer, pak nemohl dokonaleji charakterisovat naprostý ideový rozklad tohoto hnutí na naší půdě. Mezi surrealismem a marxismem, jak ostatně také ukázal na přednášce marxistický kritik dr. Soldan, je nepřeklenutelná propast. Surrealismus se svým přečtením podvědomí, jako by bylo vyšší formou poznání, je v naprostém protikladu s materialistickým marxismem.

Karel Teige přináší komunistické straně československé surrealistický článek víry proto, že všechny jeho předchozí dogmatické -ismy už vyčichly a zmizely, protože Karel Teige potřebuje směr, protože musí předsedati nějaké skupině. Dnes už nevyčezají nové směry jako hlemýždi po dešti na silnici, jako tomu bylo v prvních letech po válce. Bylo tedy třeba vzít z nouze surrealismus za dobrý, ačkoliv se mu komunisté ve Francii hlasitě vysmáli, ačkoliv si naši komunisté před krátkým časem sami otiskli článek E r e n b u r g ů v „Tvorbě“, jenž nakládá s touto vírou surově a nelítostně, ačkoliv

Teige sám nesčetněkrát mluvil o sklánějící se noci surrealistického malířství a o „surrealistickém bláznivci“ jakožto krajní hranici otřásajícího strašlivého dadaismu (Svět, který se směje, str. 43).

Jak rychle se může z praktických důvodů proměnit radikální odmítnutí v oddanou lásku, o tom svědčí i článek jednoho z dvou ze surrealistických spolumanifestantů, Š t ý r s k é h o a T o y e n o v é, kteří psali před nedávnem ještě pravý opak toho, pro co dnes sepisují proklamace. Stavějí se tam (v Rozpravách Aventina, III. roč. str. 241) za svůj směr nazvaný artifizialismem a hlásají:

„Artifizialism odmítá literární, formově historisující nebo deformující taškářství, to jest surrealism. Čím kratší je náš život, tím hloupější přirovnání pro něj volíme... Podvědomí je roubík, který si mnozí strkají do úst, aby dále nemysleli.“

„Taškářství“, to je dosti správný termín pro tento malý žertík, který si nadrealisté sehráli s komunistickou stranou. Teige potřebuje skupinu, Nezval podepíše manifest, protože si jako básník může dovolit všechno a jako oficiální delegát komunistické strany designovaný pro Rusko, je immunní proti vyloučení. Strana spolkně tuto pilulku, bojíc se ještě větší ostudy, kdyby polykati nechtěla. Teige dá si v manifestu vysloviti od surrealistů projev „nejvřelejšího vztahu“ k sobě, a pak opatrně čeká v pozadí. Teprve když je už jisto, že pilulka je spolknuta, a že se dále už pravděpodobně nic nestane, vystoupí řečí v trvání půldruhé hodiny na večeru surrealistů a přihlásí se za stoupence svého vlastního směru. Jeho směr je aprobován politickými bonzy. Je opět předsedou v pozadí. Je opět postavou v české literatuře.

Pak už není třeba nic jiného, než vysperkovat program surrealistů, aby vypadal taky trochu podle obrazu strany, několika neškodnými frázemi:

„Revoluční Evropou pobíhá strašidlo... fašismu... vykrmeno penězi kapitalistických imperialistů... má rozdrtní revoluční proletariát... zatancit kankán imperialistických válek... dát lidstvu injekci idiota a nastolit předhistorii... vyzbrojeno dobře kanony... s plynovou maskou na hubě... dirigováno z bank, tresorů, z přeplněných skladů... lidstvo, jemuž oslabil buržoasní racionalistický idealismus mozek... křesťanský sadismus... revoluce... korupce... Dialektický idealismus nás zavazuje k boji skutečně revolučnímu... staví se proti všem dryáčnickům, kteří odvolávají se na proletariát, a ve skutečnosti z kasovních důvodů lijí do žlabu maloměstáků omáčku, jež dělá z proletářské bídy a ze sociálních rozporů vulgární sensaci... proti všem „sociálně citícím“ paběrkovatelům z kontrarevolučního tábora...“

Tolik s třídním vědomím. Ostatek je formalistické a dekadentní povídání, l'art pour l'artistický žvast, jak bylo svrchu ukázáno.

„Surrealistické taškářství“ — s komunistickou omáčkou. Tedy dada. „Označivše je jako dada, nejsme již ani vázání proti nim bojovat a plýtvat energií: vždyť si nezasluhují než našeho neútrpného výsměchu“, jak praví (na str. 35 knihy „Svět, který se směje“) případně Karel Teige.

Půjčovna knih » M Í R « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

Roč. 4. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

25

Vznik československé církve. Po celý rok 1919 trvalo vyjednávání mezi českým kněžstvem a církevními autoritami, při němž stále více se odhalovala jejich neoblomnost. Jednota duchovenstva vypracovala memorandum pro papeže, s kterým koncem června odjela deputace do Říma. Vůdcem deputace byl děkan Krojher, poslanec za stranu agrární, jemuž potom reformisté horlivě vytýkali zradu. Deputace odevzdala pamětní spis podřízenému úředníku papežovu, avšak polekána chladným přijetím, ztratila odvahu pojednat o něm v celém rozsahu také s papežem. Papež přijal deputanty 4. července v audienci, která netrvala déle než půl hodiny. Projevil ochotu svoliti ke čtení a zpívání epistolů a evangelia po česku. Zde však jeho povolnost končila. Pak už jen řekl: „Jsme ochotni splniti všechna legitimní přání národa; co není legitimním, nelze.“ Řekl také, že nemůže být ani řeči o odstranění celibátu; „indiscutabile“ prý řekl. Deputace už předtím mluvila se sekretářem, kardinálem Gasparim, který jí pravil: „Otázku celibátu dlužno nechat v klidu.“ Poselstvo, vrátivši se do Prahy, bylo na rozpacích, jak sdělití dychtivě čekajícím kněžím tak nepatrný výsledek, a snažilo se věc okrášlit. Děkan Krojher, patřící podle všeho k těm, kteří si rozkolu nepřáli nebo se ho lekali, snažil se ve svých referátech zastříti nezdar. Neoznámil neoblomnost Říma ve věci celibátu. Vykládal soukromě, že papež chce provést reformy postupně během padesátí let, a radil ke klidu. Veřejně, jak účastníci jeho tehdejších schůzí tvrdí, neměl odvahu utěšovat vyhlídkou na padesátiletý vývoj kněze, kteří si přáli nového života už pro sebe. Účastníci deputace mezi sebou i veřejně polemisovali. Dr. Šanda, profesor bohosloví, jiný účastník deputace, nazval uklidňující referáty Krojherovy podvodem, spáchaným na duchovenstvu.

(Ferd. Peroutka: Budování státu.)

Stanislav K. Neumann:
PISEŇ TRAMPOVA*

řekni mi, bílá obloho,
řekni mi, černá hlíno,
jaké nám v dálce, johocho,
jaké nám zraje víno?
podzimní pohodou letím jen
vlastovkou,
možná, že na dřehu klesnu,
možná, že zelený přistav svůj
vysněný
uvidím toliko ve snu.

napil jsem se tak hluboce,
sladkého napil se jedu,
líki má, moře ovoce,
opilým korábem jedu.

řekni mi, němá obloho,
řekni mi, sdílná země,
kdo že ji poslal, johocho,
kdo že ji poslal ke mně?
po špičkách mimo šla, daleko
nedošla,

než jsem ji v náruč svou lapil,
dlouho se zdráhala, bledla a váhala,
než jsem se z číše té napil.

a já se napil hluboce,
sladkého napil se jedu,
líki má, moře ovoce,
opilým korábem jedu.

řekni mi, chladná obloho,
řekni mi, horké pole,
co že nás čeká, johocho,
v prokletém zlatodole?
zpívají žebráci, zpívají tuláci,
zpívají vězňové k mřížím:
vězeň a žebrák jen stal jsem se pro
svůj sen,
zpívám si k žalů a tíži:

napil jsem se tak hluboce,
sladkého napil se jedu,
líki má, moře ovoce,
opilým korábem jedu.

*) Ze sbírky básní „Láska“.

POZNÁMKY

BRITSKÝ TISK O POHÁDKÁCH BRATŘÍ ČAPKŮ.

Egyptian Gazette, Alexandria.

„Bratři Čapkové jsou téměř tak známi britským čtenářům, jako svým vlastním českým. Ale tentokrát je to snad po prvé, co se představují Angličanům jako pohádkáři. Jejich pohádky mají svérázný půvab,

který se snad některým anglickým dětem bude zdát zvláštní. Ale i zde jídlem roste apetit a zkouška se dvěma anglickými chlapci ukázala, že se velmi rychle spřátelili s Čapkovými zvířátky.“

Sunday Times.

„Není nic mezinárodnější, než dobrá pohádka. Nejlepší kouzelníci — a Čapkové jsou skutečně nejlepší — jsou stejně doma, jak se zdá, v Praze i v Abergavenny.“

FEUILLETON

JOSEF HORA:

MALÍŘSKÝ ROMÁN

Z osmdesáti či kolika zadaných rukopisných románů vybrala literární porota Májové ceny na prvním místě malířský román Hlavou proti zdi. Přčetli jsme romány nejrůznějšího prostředí, nejrůznějších stříhů. Kupa románů společenských, pražských i maloměstských, tendenčně zahrocených na časová témata a zase tonoucích v zálibně popisovaných případech erotických, vážné romány obsahu náboženského, generační kroniky, grotesky a utopie, detektivky a zakryté autobiografie, ozvěny války a výsměšné pamflety. Z valné

většiny domácí témata — a na jedinou román o holandském malíři. Dostali jsme se k němu náhodou téměř naposled, přirozeně unaveni, někdy docela disgustováni spoustou důležitě se tvářícího tlachu, tisíci stránkami diletantské práce, s myšlenkou na několik málo rukopisů, jež toho a onoho člena poroty chytily tak či onak, tedy v době, kdy už vnímavost polevuje, jak ani jinak není možné. Ale Hlavou proti zdi nás všechny chytlo. Živý, výbušný proud vypravování, sytý rozprostřením atmosféry nad osudy malíře, plnými vzruchu, ostré, nikdy zbytečné, vždy do děje zasahující postavy a postavičky a sama hlavní postava, až posedle činná a hořící zářem svého díla — to muselo chytit.

Už vstup, navazující plně na smysl celé knihy: zmoklý, po-

divínský zrzoun, plaše se ohlížeje po hídačích amsterodamského Rijksmusea, nebude-li vyhozen pro svůj rozdrbaný vzhled, se noří vášnivě do Rembrandtova obrazu, kopíruje si tužkou do notesu jeho detaily, jež už mnohokrát studoval, a pak, nevšímaje si deště, běží do dalekého starožitnického krámu svého strýce Pietra Verbeecka, stejného podivína. Strýc miluje Vincenta, jenž kdysi poslechl svého otce pastora, stal se kantorem a kazatelem, ale rovnou od jeho hrobu se zase vrátil k strýci, jenž podporuje jeho malířské touhy, i když hubatá teta, stále bručící na synovce a potajmu ho zbožňující, nenalézá dost silných slov, aby mladého Vincenta van Hout srážela s jeho pudového sebevědomí, jehož nemůže pochopit. Osud velkého

UP nábytek

PRAHA · BRNO · BRATISLAVA · PLZEŇ · KARLOVY VARY · ÚSTÍ HL. · PARDUBICE · HRADEC KRÁLOVY · OLOMOUČ · MOR. OSTRAVA · OPAVA · KOŠICE
NAPIŠTE SI O NÁS PROSPEKT · JE ZDARMA

Liverpool Evening Express.

„Je to půvabně osvěžující knížka, která nám ukazuje divy v moderním životě, o nichž víme, ale zřídka si je uvědomujeme. Tento svazček je tak svěží a okouzlující, že znovu se vrátíme k jeho četbě a dáme si jej do knihovny tak, aby byl při ruce.“

Ferdinand Peroutka: Budování státu. Díl II. Dva svazky o 840 stranách, brož. Kč 110.— Vydal Fr. Borový 1934.

Druhý díl Peroutkova „Budování státu“, zabírající ve dvou svazcích události z roku 1919, uvítají čtenáři prvního dílu se značným zájmem a nebudou zklamáni. Jestliže v prvním díle byly výrazně zhodnoceny předpoklady a přípravy k budování čs. státu a jeho samotný vznik, v tomto díle už se rozvíjí jeho skutečné budování, a to hodně dramaticky. Začíná se atentátem na ministerského předsedu dra K. Kramáře na pražském hradě, který byl briskní introdukcí k bouřlivému a dramatickému roku zápasu o nový stát a jeho zájmy na mírové konferenci i doma. Je to rok, v němž se vrací legionáři, ale v němž se vrací také Alois Muna, žák a vlastně vyslanec Leninův,

s netajeným posláním, aby v Československu působil pro zřízení státu proletářské revoluce. Je to rok pozemkové reformy a rozsáhlých náběhů socialisačních, rok Rašínovy finanční a měnové reformy, rok těžkého a nerozhodného kolísání největší socialistické strany, rok bojů o Těšínsko i o Slovensko. Peroutka se svým vytríbeným smyslem pro detail, charakterisující dobu i hlavní její tendence, líčí tento bouřlivý rok tak poutavě, že čtenář nevychází z napětí. Současníkům těch událostí se teprve v Peroutkově knize mnohé osvětlí a objasní, o čem sice věděli, ale neznali při tom pozadí a smysl toho. Čtenáři se rýsují v ostré charakteristice hlavní i podružnější postavy československé politiky, Peroutka nesporně zajímavě a při tom věcně a klidně kreslí Kramáře, Klobáče, Tusara, Rašína, Švehlu, který právě v tomto roce se začíná rozvíjet na budoucího rozhodujícího státníka. Opatrná a trpělivá politika monsignora Jana Šrámka je rovněž pečlivě zhodnocena a vysvětlena důvody, které vedly k tomu, že Šrámek v době pro katolicismus tak nevhodné položil základy k budoucí nemalé moci a vlivu katolíků na čs. politiku. Vedle hlavních protagonistů — vedle jmenovaných objevuje se často zejména Bechyně — vystupuje

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

A NGLICKÉ
PÁNSKÉ LÁTKY
Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M
Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.— za 1 m

Sklady a generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplaceně

tu místy ostrý profil dalších činitelů, kteří se dočasně ocitnou ve středu zájmu a jejichž vystoupení charakterisuje zmatek a vření doby. Čtenář vidí před sebou Kordače, který v revolučním Národním shromáždění vehementně obhajuje theologické fakulty a vyprovokuje velikou rozpravu o svobodě vědy, čtenář se dovídá

o plamenném vystoupení šéfredaktora Práva Lidu Stivína pro Aloise Munu — detaily znamenité podané a výtečné charakterisující neklidné počátky nového státu. Dostalo-li se prvnímu dílu Peroutkova „Budování“ zasloužené pochvaly z míst povolaných, bude tomu tak asi ještě větší měrou u dalšího dílu.

malíře začíná. Strýc mu dává peníze, aby si prohlédl londýnské galerie, ale Vincent je naobrátku doma, nebyl nikde v galerii, ani svého Hogartha neviděl, ani Constabla, protože hned na Trafalgar Squaru najde pouličního malíře chudáka a usoudiv, že stařík potřebuje peněz víc než on, rozdává mu vše — na jeho neštěstí, protože stařík, běžící udiveně za ním, je přejat a zabít. Ale Vincent neví nic o tragedii, odjíždí, zapadá znovu k strýci, dostává od něho peníze a odjíždí do Paříže, do Francie, jež se stane jeho osudem. I tady nalézá dobráckého obchodníka s obrazy, atelier s bytnou, zbožňující malíře, jež šťasten, maluje, proráží, hostí kamarády, rozdává peníze za své obrazy a prchá do jiho-francouzského města, hledaje stále více slunce a světla, on, nepřítel atelierového malování, posedlý milencem plnokrevných barev.

Ale nebojte se, že vás autor bude topit v malířských teoriích, že bude plnit román učenými essayi. Vincent má svou malířskou vášeň ne v hlavě, ale v krvi, ona je součástí jeho života, družného, stále lačného lidského přátelství, odvráceného od prázdných mluvků a závistníků i od nenáviděného obchodu. V jižní Francii, v Arles, zapomínaje na svou řížskou slávu, na své úspěchy v Salonu, pracuje Vincent jako malířský dělník na prudkém slunci, nemoha se jej dosytit, lapaje na obrazy i tu zemi tekoucích ba-

rev, ty svérázné malebné typy, život chudých a prostých lidí, mezi nimiž žije a žil by šťasten, kdyby ho neotrávili pomlouvou. Nalezne přítele v mladém typografu Marcelu Bronssaisovi, přiměje ho, aby se věnoval malířství, ale město je bohaté na zlé, klepavé huby, podezřívají ho ze zvrácených milostných styků, roznesou pomluy až do Paříže, kde nenasytný obchodník obrazy Paillard znemožní těmito klepy a intrikami přijetí Vincentova Zuava do Salonu, když ho marně sám na malíři mánil. Blíží se tragédie Vincentova. Stav se středem zájmu v městě, kde hostí za své peníze kdekoho, středem klepů právě těch, jimž prokazoval dobrodiní (zase tu má stařenku bytnou, jež jediná na něho drží), raněn ve své víře v lidi, nemoha se zbavit prudké přichylnosti k Marcelovi, hýří, běhá do nevěstince, aby dokázal městu, že má přirozené sklony, bojuje stále poseleji se svými obrazy. Marcel, aby ulomil hrot klepům, se mu vyhýbá, a když má náhodně odjet, Vincent van Hout, domnívaje se, že ho opouští, v záchvatu prvního šílenství porože ho břitvou, aby se s ním znova vášnivě smířil. Klepy rostou, Marcel přece jen odjíždí a Vincent, jež na jeho radu maluje svůj portret, podlehá svým nervům. Celý jeho portret už je hotov, jen ucho schází a nedaří se mu. Uřízne si v záchvatu své ucho a odnáší je jako vánoční dárek nevěstince, s níž se stýká docela bratr-

sky. Pak už přijde bláznec, v něm po chvílích bezvědomí nová vlna malování, nový přítel doktor Hachet, jež ho vyvede a raduje se, že Vincent okřál na venkově a znova maluje — ale to už byl jen poslední, zdánlivý vzruch — po něm už jen sebevražda.

Kritikové posoudí knihu pseudonymního českého romanopisce Vladimíra Drnáka. Čtenářům se bude jistě líbit, neboť autor dovedl svou látku svěst na nejjivotnější pole. Vzrušený život slavného malíře, celé prostředí jeho osudu, Holandsko, Londýn, Paříž, Arles tu ožívají zcela intimně, postava za postavou se tu míhá v srdečném osvětlení, jemuž cizí motiv dodává exotického světla. Knihu psal jistě znalec všech prostředků, jež líčí. Amsterdam, Arles tu vystupují v cele pravdivém ovzduší, stejně jako umělecký život Paříže s jeho typy lidovými, uměleckými a obchodními. Autor, oslavující v románu život slavného malíře, jemuž dal ovšem jiné jméno, jako by zalil svou knihu světlym ovzduším jeho malířského vidění, cítíte, jak sám všecko převádí na zevní, barevné podoby a tvary, jak je neliterární a svěží ve svém zachycování lidí a děje.

Není důvodu zamlčovat, že literární porota, jež se v posledních dnech své činnosti zabrala do románu Hlavou proti zdi, stála nad knihou přes své sympatie k ní na jistých rozpacích. Zjistila přirozeně hned na počátku čtení, že za autoro-

vým Vincentem van Houtem se tají velký moderní malíř Vincent van Gogh, o jehož díle a životě byly napsány obsáhlé biografie, studie a dokonce i romány. A nyní přichází český autor, literární porotě neznámý před otevřením obálky, s látkou tolikrát zpracovanou. Kolik je v knize jeho vidění velkého zjevu, kolik tam může být látky převzaté? Nestaneme se obětí mystifikace? Když porota přemohla své pochyby, informovala se, pokud čas stačil, rozhodla pro vydání knihy — přišlo nové překvapení. Autor ani v obálce neudal své jméno a jak víte z novin, vyjednává s nakladatelstvím prostřednictvím advokáta, jež směl prozradit jen to, že pseudonym Vladimír Drnák je český výtvarník, jež zatím nechce být jmenován. Druhou námitkou může být, že z české románové soutěže vychází v popředí kniha cizího námětu, odlehleho našemu čtenářstvu. Proč ne kniha látky české, domácí? To ovšem nebylo jen věcí poroty — nýbrž těch osmdesáti či kolika českých autorů, mezi nimiž byl Vladimír Drnák vyvolen jako autor knihy nejčestnější. Snad jeho příklad bude působit — snad se dočkáme také románových biografií českých umělců. Zatím si překládáme Mauroise, Ludwiga, Stracheye, Tynjanova, jinak to nejde. Mezi nimi kniha českého autora o holandsko-francouzském malíři je jistě zjev zajímavý a ojedinelý.